

Ιωάννης Θ. Μάζης

Καθηγητής Οικονομικής Γεωγραφίας και Γεωπολιτικής Θεωρίας,
Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΤΟ ΡΩΣΙΚΟ “ΣΑΧ-ΜΑΤ” ΣΤΟΝ ΚΑΥΚΑΣΟ

(Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΟ ΑΡΤΣΑΧ 2020)

ΕΘΝΙΚΟΝ και ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

Εργαστήριο Γεωπολιτισμικών Αναλύσεων Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και Τουρκίας
Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών

*Στην Ελληνοαρμενική φιλία
βασισμένη στην Αλήθεια...*

ΕΘΝΙΚΟΝ και ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

Εργαστήριο Γεωπολιτισμικών Αναλύσεων Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και
Τουρκίας / Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών

Φωτοστοιχειοθεσία - Σελιδοποίηση

Δημιουργία εξωφύλλου:

«ΛΕΙΜΩΝ»

Νικηταρά 2, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 210-32.27.323, Fax: 210-32.24.548

e-mail: ekd.limon@gmail.com

web: www.leimon.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	7
A. Ιστορικό	7
B. Κρίσιμες παρατηρήσεις επί της συρράξεως	10
Γ. Διαπιστώσεις σχετικά με τη ρωσική στρατηγική προσέγγιση	17
Δ. Η ρωσική δυσφορία προς την «βελούδινη» κυβέρνηση του Νικόλ Πασινιάν	28
Ε. Απολύτως αναγκαία η “στρατηγική αναπροσαρμογή” της “συριακού τύπου” ρωσικής τακτικής στον Νότιο Καύκασο	41
Στ. Η Στρατηγική σημασία του Αξερμπαϊτζάν για την Δύση την Τουρκία και την Ρωσία	44
Z. Η ανάμειξις του Ισραήλ: γεωπολιτική αναγκαιότητα εθνικής ασφαλείας: Οι εξοπλισμοί, η Ενέργεια και οι στρατηγικοί σχεδιασμοί	52
Η. Η σχέση Άγκυρας-Μπακού: σαφής αντιρωσικός Παντουρανικός Γεωστρατηγικός Σχεδιασμός	55
Η.1. Η επιτελική της Τουρκίας σε επίπεδο ανωτάτου στρατιωτικού προσωπικού	59
Η.1.2. Η αποστολή τζιχαντιστών στο Αρτσάχ μέσω, και φροντίδι, της Τουρκίας	63

Θ. Η κατάπαυση πυρός στο Ναγκόρνο Καραμπάχ: Τα κύρια σημεία της συμφωνίας για την αναστολής των εχθροπραξιών μεταξύ της Αρμενίας και του Αζερμπαϊτζάν της 9ης Νοεμβρίου 2020: ανάλυση των επιπτώσεων.....	66
Έγκυρες διαδικτυακές πηγές	71

Περίληψη

Στο παρόν κείμενο αναλύονται τα βασικά σημεία των συμπεριφορών των Υπερσυστημικών (Ρωσίας, Τουρκίας, Ισραήλ, ΕΕ, ΗΠΑ) και Συστημικών (Αρμενίας, Αρτσάχ, Αζερμπαϊτζάν) παραγόντων της συρράξεως στο Ναγκόρνο Καραμπάχ μετά από την Αζερική επίθεση, η οποία στηρίχθηκε εμφανώς και με κάθε μέσο - διπλωματικό και επιχειρησιακό - από την Άγκυρα αλλά και σε επίπεδο εξοπλισμών και από το Ισραήλ. Αναλύεται επίσης το διεθνές νομικό καθεστώς της αυτοανακηρυχθείσης “Δημοκρατίας του Αρτσάχ” λαμβάνοντας υπόψη τα Ψηφίσματα της Γενικής Συνελεύσεως και τις Αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Κατόπιν, και με βάση την ανωτέρω ανάλυση, ερμηνεύονται η διπλωματική και επιχειρησιακή συμπεριφορά της Ρωσικής Ομοσπονδίας πριν, κατά και μετά την σύρραξη, όπως και εξάγονται συμπεράσματα για την παρούσα κατανομή ισχύος στον Νότιο Καύκασο, τους νικητές, τους ηττημένους και τις μέλλουσες δυναμικές για τους υπερσυστημικούς δρώντες: Ρωσία και Τουρκία. Στο πλαίσιο αυτής της αναλύσεως, δεν παραλείπεται η εξέταση της ελληνικής γεωπολιτικής θέσεως, αλλά και οι προτάσεις πολιτικής, οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν υπόψη από την Αθήνα για τον έλεγχο των αναφευομένων σημαντικών ζητημάτων ασφαλείας που σηματοδοτεί η ανακατανομή ισχύος στο Καυκασιανό Σύμπλοκο.

A. Ιστορικό

Η σύρραξη στο Ναγκόρνο Καραμπάχ (για τους Αρμένιους Αρτσάχ), της περιοχής των 1700 τ. μιλίων στο νότιο Καύκασο συνιστά τη συνέχεια (με κορύφωση το εγχείρημα ανεξαρτησίας και ίδρυσης της αμφιλεγόμενης «Δημοκρατίας Ναγκόρνο Καραμπάχ» το 1988) των διεκδικήσεων αυτοδιάθεσης των Αρμενίων της περιοχής, που εντοπίζονται από το 1917-8, δηλ. από την εποχή της αλλαγής του καθεστώτος της τσαρικής Ρωσικής Αυτοκρατορίας σε Μπολσεβικική κο-

μουνιστική διακυβέρνηση. Ο αρχικός σχεδιασμός της ενσωματώσεως των κανκάσιων «Δημοκρατιών» στη Σοβιετική Ένωση προέβλεπε ότι η περιοχή του Καραμπάχ θα ήταν τμήμα της νεότευκτης τότε Σοβιετικής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Αρμενίας (Armenian Soviet Socialist Republic - S.S.R.). Όμως, ο τότε νέος Επίτροπος του Σοβιετικού καθεστώτος (και μετέπειτα διάδοχος του Ι. Λένιν στη Ηγεσία της ΕΣΣΔ), Ιωσήφ Στάλιν, μεθόδευσε την μεταστροφή του και την απόδοση της περιοχής του Ναγκόρνο Καραμπάχ, ως αυτόνομη περιφέρεια (autonomous oblast), στη γειτονική Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία του Αζερμπαϊτζάν (Azerbaijan Soviet Socialist Republic - S.S.R.). Επιλογή που προφανώς ήταν αποτέλεσμα των μικροπολιτικών σκοπιμοτήτων εσωτερικής και εξωτερικής εξισορροπήσεως του καθεστώτος και της εν γένει πολιτικής του (divide-and-rule policy) έναντι των μειονοτήτων στην αχανή ΕΣΣΔ (που ειδικά κατά τη Σταλινική εκδοχή της, θα έπρεπε να αποφεύγεται η εθνική ομοιογένεια των Σοβιετικών Δημοκρατιών που αφορούσαν μειονότητες πέραν της αμιγώς Ρωσικής), και φυσικά έμελε να σφραγίσει με τον τραγικότερο τρόπο τη μοίρα και των δύο λαών της περιοχής, που έκτοτε μετρούν αμέτρητους νεκρούς, τραυματίες και εκτοπισμένους για πάνω από έναν αιώνα. Για τον Αρμενικό λαό, όμως, τα δεινά τα οποία του προξένησε ο εξ ανατολών γείτονάς του, θα πρέπει να προσμετρηθούν και συνεκτιμηθούν στο πλαίσιο του μείζονος γεγονότος των γενοκτονικών διώξεων που υπέστησαν εκ μέρους του άλλου αυτή τη φορά γείτονά του εκ δυσμών, μόλις λίγα χρόνια πριν, το 1915, δηλαδή από την Κεμαλική (και εθνικά συγγενή με του Αζέρους) Τουρκία. Οι αιτιάσεις της Άγκυρας συνίσταντο στην παροχή επιχειρησιακής υποστηρίξεως κατά την διάρκεια του Ρωσοτουρκικού Πολέμου του 1914-1917.

Η διαδικασία της αυτοδιαλύσεως της ΕΣΣΔ κατά το τέλος της δεκαετίας του '80 εκτιμήθηκε ως ευκαιρία για τον πολύπαθο Αρμενικό λαό, ειδικά του Αρτσάχ, για μια ιστορική δικαίωση προκειμένου να αποκαταστήσει την εθνική του ολοκλήρωση μέσω της συνενώσεως του με την μητροπολιτική Δημοκρατία της Αρμενίας. Η διακήρυξη ανεξαρτησίας τόσο της Αρμενίας όσο και του Αζερμπαϊτζάν το 1991, πυροδότησε, ως ήταν αναμενόμενο, την έναρξη αρχικά τοπικών και εν συνεχεία εκτεταμένων-εχθροπραξιών σε ολόκληρη την παραμεθόριο. Απαρχή μιας αιματηρής ενόπλου συρράξεως, η οποία θα συνεχίσει να εξελίσσεται με άμεσο ή έμμεσο τρόπο και ενίοτε ακόμη και σε λανθά-

νουςα κατάσταση, έως σήμερα, συμπεριλαμβανόμενη έτσι στη χωρία των τεσσάρων λεγόμενων «frozen conflicts» της ευρύτερης περιοχής (Υπερδνειστερία, Νότια Οσσετία, Αμπχαζία, Ναγκόρνο Καραμπάχ).

Στην τότε πρώτη φάση της ενόπλου συρράξεως μεταξύ Αρμενίων και Αζέρων, όπου σημειώθηκαν σημαντικότητες απώλειες 20-30.000 ατόμων¹, οι Αρμένιοι τελικά κατάφεραν να θέσουν υπό τον αποτελεσματικό έλεγχο τους την περιοχή του Ναγκόρνο Καραμπάχ. Τον Ιανουάριο του 1992, οι Αρμένιοι της περιοχής προχώρησαν στην ανακήρυξη της Ανεξάρτητης Δημοκρατίας (Republic of Nagorno-Karabakh), γεγονός που αναζωπύρωσε τις εχθροπραξίες. Από τα τέλη του 1993, φαίνεται ότι στις εχθροπραξίες μετείχαν και δυνάμεις από την Αρμενία, αλλά και άλλοι κυρίως μεμονωμένοι μαχητές, προσδίδοντας έτσι έναν περισσότερο διεθνοποιημένο χαρακτήρα στην εν λόγω ένοπλη σύρραξη.²

Στις 16 Μαΐου του 1994, οι εχθροπραξίες έπαυσαν (προσωρινά) κατόπιν μιας οριστικής Συμφωνίας εκεχειρίας (ceasefire accord) μεταξύ Αρμενίας, Αζερμπαϊτζάν και του επικεφαλής των στρατιωτικών δυνάμεων από το Ναγκόρνο Καραμπάχ, που υποστηρίχθηκε κατά πολύ από τη Ρωσία και μεσολαβήθηκε μέσω του ΟΑΣΕ και της "Ομάδας του Minsk"). Στις 27 Ιουλίου 1994, οι υπουργοί Άμυνας της Αρμενίας, του Αζερμπαϊτζάν και ο επικεφαλής των στρατιωτικών δυνάμεων από το Ναγκόρνο Καραμπάχ συνυπέγραψαν μια ακόμη Συμφωνία Εκεχειρίας, ενισχύοντας το νομικό δεσμευτικό καθεστώς της Συμφωνίας του Μαΐου. Ακολούθησαν και διαβουλεύσεις στη Μόσχα, για μια μεζονα πολιτική Συνθήκη Ειρήνης. Ωστόσο η Συμφωνία εκεχειρίας παραβιάστηκε και από τις δύο πλευρές, καθιστώντας αδύνατη την υπογραφή, εν συνεχεία, της απαιτούμενης Συνθήκης ειρήνης. Σε κάθε περίπτωση, η σύναψη συμφωνιών εκεχειρίας με τη συμμετοχή και του εκπροσώπου των στρατιωτικών Αρμενικών Δυνάμεων του Ναγκόρνο

---

1. Βλ. «Nagorno-Karabakh profile», *BBC News, Europe*, 18 Nov. 2020, <https://www.bbc.com/news/world-europe-18270325>.

2. Σ.Σ.: «*Since late 1993, the conflict has also clearly become internationalized: in addition to Azerbaijani and Karabakh Armenian forces, troops from the Republic of Armenia participate on the Karabakh side in fighting inside Azerbaijan and in Karabakh. (Afghan "mujahideen" and Slavic mercenaries also take part in the fighting. The Slavs on both sides, the Afghans for Azerbaijan.)*», «AZERBAIJAN: Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh», Human Rights Watch/Helsinki, 8 December 1994, διαθέσιμο στην δνση https://www.hrw.org/reports/AZER%20Conflict%20in%20N-K%20Dec94_0.pdf.

Καραμπάχ είναι σημαντική, και ως γεγονός ούτως ή άλλως προσδίδει μιας μορφής εμπέσου μεν, αλλά με στοιχεία όχι ευκαταφρόνητα, οιο- νεί αναγνωρίσεως και από τους δύο άλλους συμφωνούντες (Αρμενία - Αζερμπαϊτζάν), και άρα στοιχείων ευρύτερας νομιμοποιήσεως (έστω και πλημμελούς) στο de facto καθεστώς του Ναγκόρνο Καραμπάχ.

B. Κρίσιμες παρατηρήσεις επί της συρράξεως

Είναι σαφές ότι ότι ο εκραγείς πόλεμος μεταξύ Αζερμπαϊτζάν και Αρμενίας στο Αρτσάχ (Βλ. Χάρτη 1) με την ανάμειξη της Τουρκίας και την ισορροπιστική προσέγγιση της Ρωσίας μεταξύ των αντιμαχο- μένων πλευρών, είναι αρκετά διαφορετικός από τους προηγούμενους (1988-1994: Βλ. Χάρτη 1α, αυτόν του 2016 και τις αψιμαχίες του Ιουλίου 2020). Κρίνομε δε, ότι η παρούσα κρίση στον Ν. Καύκασο δύναται να οδηγήσει σε ευρύτερη κλιμάκωση, η οποία θα έχει σοβαρές διακλα- δώσεις στην Μέση Ανατολή. Επ' αυτών λοιπόν έχομε να κάνομε μερικές, μάλλον ενδιαφέρουσες, παρατηρήσεις ώστε να αναλύσομε με αντικει- μενικότητα την κρισιμότερη αυτή, **για την διεθνή Ασφάλεια**, υπόθεση. Πρωτίστως να εξετάσομε εκείνες τις κινήσεις της Αρμενίας οι οποίες ση- ματοδοτούν την προσπάθεια στροφής της προς το ΝΑΤΟ και την Δύση.

α. Η Αρμενία είχε ήδη συμμετάσχει στην άσκηση του ΝΑΤΟ “Noble Partner-2017” τον Ιούλιο του 2017 στο έδαφος της Γεωργίας επί πρω- θυπουργίας του Καρέν Καραπετιάν, ο οποίος επίσης άσκησε καθήκο- ντα μεταβατικού Πρωθυπουργού μετά την «βελούδινη επανάσταση» του 2018, και μέρος των βουλευτών του Κόμματός του, του “Ρεπουμπλι- κανικού Κόμματος”, υπερψήφισε τον Νικόλ Πασινιάν ο οποίος μετά την αποφυλάκισή του, χρηματοδοτήθηκε ισχυρά από τον Τζώρτζ Σό- ρος ώστε να ανέλθει στην εξουσία).

β. Η τελευταία συμμετοχή των αρμενικών Ενόπλων Δυνάμεων σε στρατιωτικές ασκήσεις του ΝΑΤΟ στο έδαφος της Γεωργίας ανα- φέρεται μόλις τον Αύγουστο του έτους 2018³. Ο πρωθυπουργός Νι-

3. «Για την Ρωσία είναι απαράδεκτη η επέκταση του ΝΑΤΟ στα εδάφη της Γεωργίας. Ο Μεντβέντεφ κατά τη διάρκεια της θητείας του ως αρχηγού της ρωσικής κυβερνήσεως το κατέστησε σαφές λέγοντας ότι "Ελπίζω ότι οι ηγέτες του ΝΑΤΟ θα είναι επαρκώς ευφυνείς ώστε να μην προβούν σε κινήσεις προς αυτήν την κατεύθυνση. Η επέκταση του ΝΑΤΟ αποτελεί ξεκάθαρο απειλή για την Ρωσική Ομοσπονδία".

**Χάρτης 1-α.: Αρμενία και η Αυτοανακηρυχθείσα
“Δημοκρατία του Αρτσάχ” (1991)**

γ. Επίσης στις 27 Φεβρουαρίου του τρέχοντος έτους (2020), επ' ευκαιρία της επισκέψεως του Υπουργού Αμύνης της Γεωργίας, Χαριμπασβίλι, στο Ερεβάν τόνισε ότι δέχεται την συμμετοχή της Αρμενίας στις ασκήσεις αυτές αλλά και «την δέσμευση της κυβερνήσεώς του να εμβαθύνει τις “στρατηγικές σχέσεις” της Αρμενίας με την Γεωργία» και ακόμη ότι «η Άμυνα και η Ασφάλεια αποτελούν μία εκ των συνιστωσών των διμερών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών».⁴ Ανεφάρετο συγκεκριμένα στην συμμετοχή της Αρμενίας στις ΝΑΤΟϊκές

4. Βλ. https://norharatch.com/l-armenie-participera-aux-exercices-militaires-de-l-otan-en-georgie_679E5188407DBE.html

ασκήσεις “Noble partner 2020”, οι οποίες θα διεξήγοντο από 7/09/ έως 18/09/2020.

Πώς απάντησε η Ρωσία στην δραστηριότητα αυτή;

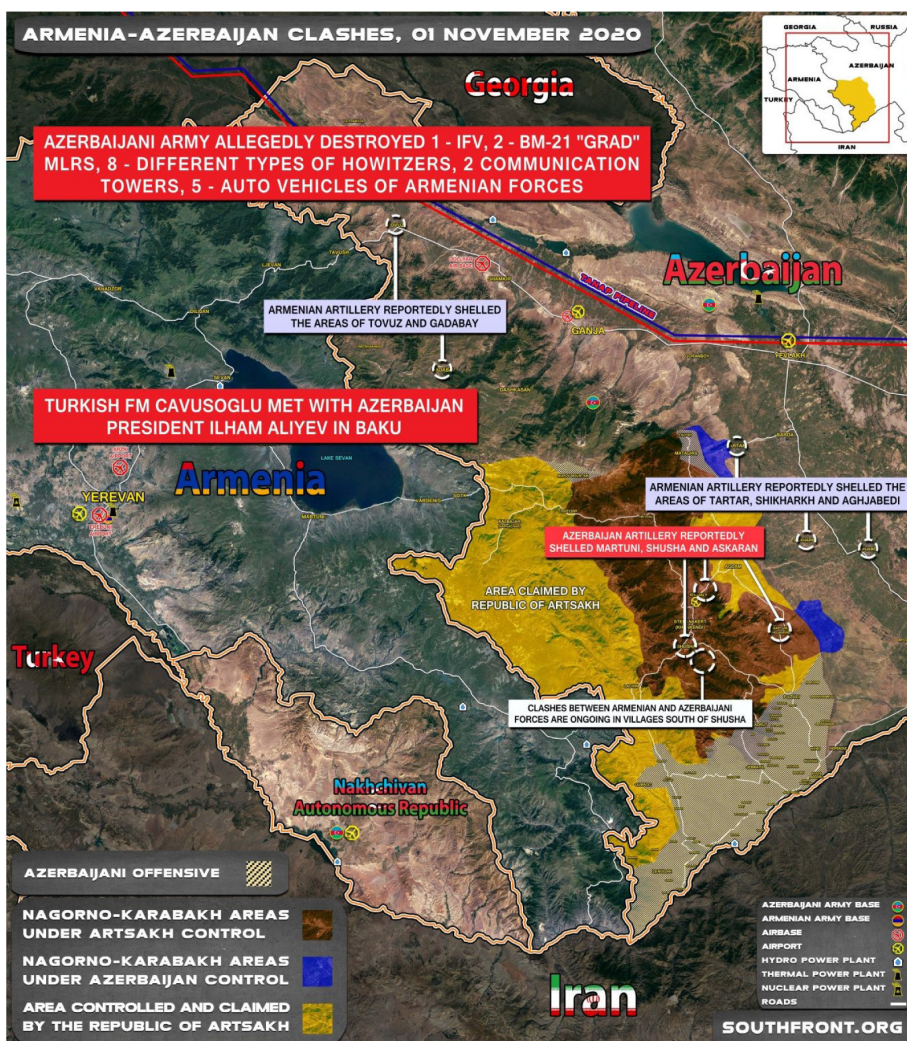
α. Με την ανάπτυξη 13.000 ρωσικών στρατευμάτων σε πρωτοφανούς εκτάσεως στρατιωτικές ασκήσεις, στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας και της Κασπίας, οι οποίες προφανώς απετέλεσαν απάντηση στην ΝΑΤΟϊκή δραστηριότητα στην περιοχή. Αποτέλεσαν όμως και επίδειξη, από πλευράς Ρωσίας, ενός στρατιωτικού «μηχανισμού ελέγχου εκτροπής» αναφορικός με το δημιουργηθέν μέτωπο το οποίο του δημιουργεί αιφνιδίως ο κος Ερντογάν με την ευθεία και σαφή υποστήριξη της θερμής εκρόξεως στο Αρτσάχ και την κατάληψη συγκεκριμένων επαρχιών της "περιμετρικής Ζώνης Ασφαλείας" πέριξ του ορεινού τμήματος του Αρτσάχ, του Ναγκόρνο Καραμπάχ. Για να αντιληφθούμε τα αποτελέσματα του πολέμου ο οποίος άρχισε στις 27/09/2020 και ολοκληρώθηκε με την σχετική Συμφωνία της 9/11/2020, πρέπει να μελετήσουμε τον Χάρτη 2.

β. Οι ασκήσεις “Καύκασος 2020” (21-26/09/2020) έλαβαν χώρα μετά τις προηγούμενες ρωσικές ασκήσεις: i) **“Zapad 2017” στα Δυτικά πλησίον της Λευκορωσίας, ii) της “Vostock 2018” στα ανατολικά και iii) της “Tsentr 2019” στα κεντρικά της χώρας.** Κατόπιν αυτών, ήρθε η σειρά των ασκήσεων στον Καύκασο, προς την νότια πλευρά της Ρωσικής Ομοσπονδίας μέχρι τις ακτές της Μαύρης Θάλασσας και της Κασπίας σε συνεργασία με την Κίνα, την Αρμενία και το Ιράν, μεταξύ άλλων. Οι ασκήσεις αυτές *«αποτελούν την βασική ετήσια επαλήθευση της δυνατότητας των ρωσικών Ενόπλων Δυνάμεων να διεξαγάγουν πολεμικές επιχειρήσεις σε μεγάλο εύρος μετώπου»* συμφώνως προς τον στρατιωτικό αναλυτή Vassili Kachine, της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών Επιστημών της Μόσχας. Επίσης *«στοχεύουν στον έλεγχο των ανωτάτων επιπέδων της στρατιωτικής Διοικήσεως»* συμφώνως προς το ρωσικό Υπουργείο Άμυνας. Στις ασκήσεις αυτές έλαβαν μέρος 12.900 στρατιώτες, 250 άρματα μάχης, 450 τεθωρακισμένα οχήματα, 200 συστήματα πυροβολικού και πλήθος συστημάτων πυραυλικών εκτοξευτών όπως οι ΤΟS-2.

γ. Η Τουρκία, ενεφανίσθη να αγνοεί παντελώς αυτήν την ρωσική επίδειξη δυνάμεως και δεν την εξέλαβε καν ως προειδοποίηση της Μόσχας. Αυτό βεβαίως, αν δεν παραμένει ερώτημα προς απάντηση τότε,

αποτελεί ασφαλώς επιβεβαίωση για την γνώση της Αγκύρας περί της “αμέμπτου” ρωσικής στάσεως και αξιοποίησως της δραστηριότητός της, με τον γνωστό «συριακό τρόπο». **Συνεπώς στο σημείο αυτό τεκμηριώνεται η συνεννόηση μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας αναφορικός με τις εξελίξεις στο Αρτσάχ.**

**Χάρτης 2: Ελεγχόμενες και διεκδικούμενες περιοχές Αρτσάχ από
1) το Αρτσάχ και 2) Αζερμπαϊτζάν**

δ. Η άσκηση “Καύκασος 2020” ενεφανίσθη ως πολύ μετριοτέρων ποσοτικών προδιαγραφών, ασχέτως της τεραστίας δυνάμεως πυρός που ανέπτυξε, συγκρινομένη με τους 128.000 στρατό των ασκήσεων του 2019 στα κεντρικά ρωσικά εδάφη και με τους 300.000 στρατό ο οποίος εκινητοποιήθη στην Άπω Ανατολή, στις αντίστοιχες ασκήσεις του 2018. Ενδιαφέρον είναι επίσης το ότι οι εχθροπραξίες των Αζέρων εναντίον του Αρτσάχ άρχισαν ακριβώς μια μέρα μετά την περάτωση των ασκήσεων “Καύκασος 2020”, δηλαδή στις 27/09/2020. Είναι σαφές όμως και αποδεκτό και από την Μόσχα ότι στο, προϋπάρχον των ασκήσεων του ρωσικού στρατού και των λοιπών δυνάμεων, περιβάλλον υψηλοτάτου τεχνολογικού επιπέδου και επιπέδου επιβλέψεως (monitoring), οι Ρώσοι γνώριζαν τις προθέσεις των αζερικών Δυνάμεων και της, **επισήμως και μεγαλοφώνως δηλωθείσης, τουρκικής υποστηρίξεως. Το γεγονός αυτό ενισχύει σαφώς, για ακόμη μια φορά, το συμπέρασμα της ανωτέρω παρατηρήσεως (γ) σχετικά με την συνεννόηση Ρωσίας και Τουρκίας.**

ε. Η συγκεκριμένη άσκηση, ενώ δεν εθορύβησε ουδόλως το ΝΑΤΟ, τουναντίον ενόχλησε ιδιαίτερος μόνον την Ουκρανία, η οποία προβληματίστηκε ιδιαίτερος παρατηρούσα την ανάπτυξη του Ρωσικού στόλου στην Μαύρη Θάλασσα. Και εδώ γεννάται ένα ερώτημα: δεν θα ηδύνατο το εφησυχασθέν ΝΑΤΟ να καθησυχάσει και την Ουκρανία; Και εφόσον ηδύνατο γιατί δεν το έπραξε; Αλλά η παρατήρηση της ανωτέρω παραγράφου (δ) παραμένει και επιτείνεται: εφόσον η Ουκρανία ανησύχησε έχοντας τόσες σχέσεις ήδη με την Δύση (ΗΠΑ, ΕΕ, ΝΑΤΟ) τότε γιατί η Τουρκία και - κυρίως - το Αζερμπαϊτζάν, δεν ανησύχησαν καθόλου; Ποιός ο λόγος του εφησυχασμού τους; Και αυτές οι ερωτήσεις, τελικώς, αποδεικνύονται ρητορικές. **Οι απαντήσεις τους επιρρωνύουν και πάλιν την υπόθεση συνεννοήσεως Ρωσίας-Τουρκίας.**

Και αυτές οι απαντήσεις, κατά τον γράφοντα, αναλυόμενες είναι τρεις: i) Ο Λευκός Οίκος, γνωρίζοντας και ενθαρρύνοντας την τουρκική στρατιωτική ανάμειξη θεώρησε και - πιθανόν δικαίως θα συνεχίσει να θεωρεί - ότι κατά την κατάλληλη συγκυρία η Άγκυρα - λειτουργούσα για τα δικά της συμφέροντα - θα έρθει σε πλήρη αντίθεση με την Μόσχα και θα επανακάμψει στην Συμμαχία. Αυτό όμως η Άγκυρα θα το πράξει και πάλιν "επαμφοτεριζόντως", αλλά **απαιτούσα από τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ και λαμβάνουσα τα κατάλληλα ανταλλάγματα στο Αιγαίο, την Ανατολική Μεσόγειο αλλά και στην Κύπρο.** Συνεπώς, υπό

τους οδυνηρούς για τον Ελληνισμό Ελλάδος-Κύπρου, αυτούς όρους, η Ουάσιγκτον και το Λονδίνο εκτιμούν ότι η Τουρκία θα δεχθεί να επανακάμψει στο Βορειο-Ατλαντικό Σύμφωνο συνεχίζοντας να υπονομεύει την ρωσική επιρροή στο «Εγγύς Εξωτερικό» της Μόσχας προς όφελος των Παντουρανικών της σχεδίων και φυσικά προς όφελος του ΝΑΤΟ.

Τί σημαίνει όμως αυτή η εξέλιξις για το Δίπολο του Ελληνισμού Ελλάδος-Κύπρου;

Σημαίνει ότι επιστάται η προσοχή των Αθηνών, διότι οι στρατηγικοί στόχοι είναι τεράστιοι για λογαριασμό του ΝΑΤΟ, της Ουάσιγκτον και του Λονδίνου στην περιοχή, και εάν η Τουρκία αποτελέσει τον μοχλό που θα τα διασφαλίσει για λογαριασμό του ΝΑΤΟ, **τότε στην συνείδηση των ανωτέρω κέντρων ισχύος, “νομιμοποιείται” να απαιτήσει τεράστια ανταλλάγματα στον εμπορευματικό διάυλο του Αιγαίου, στην Ανατολική Μεσόγειο και σε μια νέα διχοτομημένη Κύπρο υπό μορφήν επίσημης “Συνομοσπονδίας”, όπως την σχεδιάζει το δίδυμο Ερντογάν - Τατάρ προτάσσοντας την «λύση των δύο ανεξαρτήτων κρατών».** Το τουρκικό δίδυμο απειλεί με διχοτόμηση, ώστε δήθεν “υποχωρώντας από αυτήν” εις “ένδειξιν καλής θελήσεως” να “συγκατανεύσει” στην δήθεν “κοινώς αποδεκτή” τελικώς “λύση της Συνομοσπονδίας” με στόχο **να ελέγξει τελικώς αφενός ολόκληρη την Κύπρο και αφετέρου την ΕΕ εισάγοντας σε αυτήν την “Τ.Δ.Β.Κ.” με δικαίωμα ψήφου άρα και veto σε αποφάσεις οι οποίες απαιτούν ομοφωνία!** Π.χ. την επιβολή κυρώσεων κατά της “Μητέρας Πατρίδος” Τουρκίας!

Αυτός ο “τηλεκατευθυνόμενος” τουρκικός έλεγχος της Ε.Ε. - μέσω “ψευδοκρατών”, το οποίον δια της “συνομοσπονδιακής λύσεως” θα έχει αναγνωρισθεί και θα έχει γίνει μέλος της ΕΕ, σημαίνει εγρήγορση για την Αθήνα, την Λευκωσία, το Παρίσι και την Βιέννη και συνεπώς σύναψη ουσιαστικών συμμαχιών με την Γαλλία και τις ισχυρές χώρες του Αραβικού Κόσμου οι οποίες έχουν διαφορές με την Τουρκία. Άλλωστε η Γαλλία είναι εκείνη η οποία προσφέρει στην Ελλάδα αξιόπιστη και υψηλότατης τεχνολογίας στρατιωτική συνδρομή και σοβαρά οπλικά υποστρατηγικά συστήματα, τα οποία η Ελλάς... μυκτηρίζει εισέτι! Ανεξηγήτως και επιζημίως για το εθνικό συμφέρον του Ελλαδικού και Κυπριακού Ελληνισμού! Ελπίζω να έγινα σαφής.

ii) Το αμερικανικό Πεντάγωνο θα έβλεπε - ως ενδιαμέσση φάση του

ανωτέρω σχεδιασμού -μάλλον με ικανοποίηση μια έκρηξη μεταξύ Ουκρανίας-Ρωσίας ελπίζοντας ότι θα οδηγούσε σε αλυσιδωτές εκρήξεις μεταξύ Γεωργίας-Ρωσίας και Αζερμπαϊτζάν-Ρωσίας εφόσον η Ρωσία θα ηναγκάζετο να χρησιμοποιήσει τις τρεις στρατιωτικές βάσεις της στην Αρμενία, ενεργοποιώντας τους φόβους του Αζερμπαϊτζάν και φυσικά την άμεση στρατιωτική - μεγάλης κλίμακας - εμπλοκή της Τουρκίας προς υποστήριξή του “αδελφού έθνους”, πράγμα που θα οδηγούσε σε νέες σφαγές των Αρμενίων με ευθύνη της Τουρκίας και φυσικά και της ΕΕ η οποία ασχολείται μόνον με την Λευκορωσία! Το τελευταίο αυτό ενδεχόμενο θα οδηγούσε εις την καταδίκη του κου Ερντογάν από την διεθνή κοινότητα και οι συνακόλουθες διεθνοδικαϊκές διαδικασίες περί εγκλημάτων πολέμου θα ηδύναντο να οδηγήσουν στην αποκαθίλωσή του και στην αλλαγή καθεστώτος στην Τουρκία, με ένα νέο, απολύτως συμβατό και με τον νέο ένοικο του Λευκού Οίκου, όπως και θα συμβεί στην περίπτωση του κου Μπάιντεν.

iii) Αλλά αυτή η “ενδιάμεση φάση” δεν έλαβε χώρα, απλώς **διότι υπήρξε σαφής συνεννόηση μεταξύ Ρωσίας-Τουρκίας-Αζερμπαϊτζάν**. Συνεννόηση, όμως, η οποία καθιστά την Ρωσία με τον τρόπο αυτό, βασικό στρατιωτικό και στρατηγικό εταίρο του Αζερμπαϊτζάν, αφενός δια του ελέγχου των στρατιωτικών του εξοπλισμών, την σημαντική αύξηση των ενεργειακών της ανταλλαγών αλλά και την ένταξή του στην σφαίρα επιρροής της, απομακρύνοντάς το από την δυτική του στροφή. Την αναστροφή της δυτικής πορείας του Μπακού την διασφαλίζει πλέον και με την Αρμενία, προστατεύοντας τις οδούς επικοινωνίας του Ερεβάν με το Στεπανακέρτ, παλαιές και νέες, οι οποίες σχεδιάζονται να κατασκευασθούν. Ανάλογη περίπτωση είναι και ο οδικός άξονας που επιθυμεί να κατασκευάσει η Τουρκία (Meghri corridor) ώστε να συνδεθεί με το μέχρι σήμερα απομονωμένο Ναχιτσεβάν, και δια μέσου των επανακατακτηθέντων από το Αρτσάχ εδαφών του Αζερμπαϊτζάν θα οδηγεί τις τουρκικές παντουρανικές φιλοδοξίες μέχρι την Κασπία και την υπόλοιπη Κεντρική Ασία (Βλ. Χάρτη 5).

Γ. Διαπιστώσεις σχετικά με τη ρωσική στρατηγική προσέγγιση

α. Η Μόσχα τελικώς ήλεγξε “διπλωματικώ τω τρόπω” την έκρηξη μεταξύ Μπακού-Ερεβάν-Στεπανακέρτ εφόσον έτσι η Ρωσία επανήρξε-

το κυριαρχικώς και αποφασιστικώς ως ειρηνευτική στρατιωτική και οικονομική παρουσία στο δίπολο Αρμενίας-Αζερμπαϊτζάν και μάλιστα διακόπτουσα την περαιτέρω αιματοχυσία η οποία θα ήτο πιθανόν, όπως εξηγήσαμε ανωτέρω, να την απομακρύνει από τον “τακτικό” της σύμμαχο, την Τουρκία, και θα της διέκοπτε οιαδήποτε σχέση με το Αζερμπαϊτζάν εξαποστέλλοντάς το προς την Δύση. Συνεπώς, έτσι εξηγείται και η πρωτοβουλία της Μόσχας να προτείνει λύσεις του ζητήματος στην κυβέρνηση Πασινιάν με ειρηνικές επιστροφές των Αζέρων προσφύγων από περιοχές του Σούσι, πριν την παράδοσή του τελικώς στους Αζέρους, με εγγυητή την στρατιωτική παρουσία της ίδιας, ώστε να «εξασφαλισθεί η ειρηνική συμβίωση μεταξύ αρμενίων κατοίκων και Αζέρων επαναπατριζομένων». Οι προτάσεις όμως αυτές οι οποίες θα σήμαιναν “απώλεια” μιας και μόνης επαρχίας (Σούσι) από το Αρτσάχ, δεν έγιναν αποδεκτές από τον Πασινιάν, λόγω της προσπάθειάς του ακριβώς να αποφύγει την ρωσική παρουσία στην περιοχή. Άλλωστε, προς αυτήν την κατεύθυνση επέixαν και τα μέλη της Κυβερνήσεώς του (ούκ ολίγα όπως θα ιδούμε κατωτέρω), τα οποία ευθυγραμμίζοντο με την «γραμμή Σόρος». Το λάθος του όμως απεδείχθη μέγα και το τίμημα κατέβαλε ο δυστυχής αρμενικός λαός του Αρτσάχ.

β) Η Αρμενία, επίσης, όπως και η κυβέρνηση Πασινιάν, όπως προαναφέρθη, δεν ανεγνώρισε ποτέ την αυτοανακηρυχθείσα “Δημοκρατία του Αρτσάχ”. Να μην λησμονούμε συνεπώς ότι:

i) το Αζερμπαϊτζάν είναι ανεξάρτητο κράτος και δεν ανήκει σε κανένα περιφερειακό Οργανισμό ή Σύμφωνο Ασφαλείας (π.χ το CSTO/OTSC), όπων αντιθέτως ανήκει η Αρμενία.

ii) Επίσης να λάβομε υπόψιν την πραγματικότητα ότι ο θύλακος του Αρτσάχ εντάσσεται σε αζερικά εδάφη, ανεξαρτήτως της αρμενικής πληθυσμιακής πραγματικότητας η οποία τον χαρακτηρίζει από πλευράς εθνικής ταυτότητας και ότι έχει “αυτοανακηρυχθεί” ως “Δημοκρατία του Αρτσάχ” (βλ. Χάρτη 6). Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι ειδικά η Αρμενία δεν έχει έως τώρα αναγνωρίσει τυπικώς, και άρα *de jure*, το εν λόγω καθεστώς ανεξαρτησίας των ομοεθνών τους Αρμενίων του Ναγκόρνο Καραμπάχ / Αρτσάχ, άρα η περιοχή, παρότι *de facto* αυτόνομη, θεωρείται ακόμη και από το ίδιο το Αρμενικό κράτος ότι παραμένει ανήκουσα -τυπικά τουλάχιστον- στην επικράτεια του Αζερμπαϊτζάν.

Ως ορόσημο της αρχής της αναλύσεώς μας, δυνάμεθα να εντοπίσο-

με την 12η Δεκεμβρίου 1994, οπότε το Αζερμπαϊτζάν συνάπτει το Συμβόλαιο του Αιώνα (the "*contract of the century*") με ένα consortium πολυεθνικών πετρελαϊκών Εταιριών για την έρευνα και εκμετάλλευση τριών υποθαλάσσιων κοιτασμάτων. Το Consortium αυτό (Azerbaijan International Operating Company/AIOC) ευρίσκεται υπό την διοίκηση (operatorship) της BP και η σύνθεση του χαρτοφυλακίου του είναι η εξής: BP (30,37%), SOCAR (25,0%) Chevron (9,57%), INPEX (9,31%), Equinor (7,27%), ExxonMobil (6,79%), ΤΡΑΟ (5,73 %), ITOCHU (3,65%), ONGC Videsh Limited (OVL) (2,31%).

Το γεγονός αυτό, σημειώνεται αμέσως μετά την άσκηση του αποτελεσματικού έλεγχου των εδαφών του Αρτσάχ από τους ντόπιους Αρμένιους, και τον οδυνηρό εκτοπισμό του μεγαλύτερου μέρους των Αζέρων που κατοικούσαν σε θύλακες της περιοχής (περίπου το 20-25% του συνολικού πληθυσμού του Ναγκόρνο Καραμπάχ), καθιστώντας του έκτοτε εσωτερικούς πρόσφυγες στο Αζερμπαϊτζάν.

Πάντως, ήδη το 1993, το ζήτημα τίθεται εις την Ημερησία Διάταξη του Συμβουλίου Ασφαλείας (από τούδε: ΣΑ) του ΟΗΕ, όπου καθίσταται δυνατόν να εξεταστεί και να εκδοθούν 4 σχετικές Αποφάσεις, οι εξής: i) UN SC Resolutions 822/30 April 1993⁵, ii) η 853/29 July 1993⁶, iii) η 874/14 October 1993⁷ και iv) η 884/12 November 1993⁸. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι στο λεκτικό και των τεσσάρων αυτών Αποφάσεων του ΣΑ, περιλαμβάνεται η κρίσιμη διεθνοδικαιϊκώς αξιολογική κρίση του Οργάνου, ότι δηλ. η εν λόγω περίπτωση συνιστά μεν απειλή για την περιφερειακή, αλλά ουχί για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια («...*this situation endangers peace and security in the region*»). Αυτό είναι μεν σημαντικό, αλλά δεν είναι το ακριβώς ζητούμενο για να απελευθερωθεί η διαδικασία που προβλέπει το Κεφάλαιο VII του Καταστατικού Χάρτου των Ηνωμένων Εθνών (από τούδε: ΧτΗΕ), ειδικά στο Άρθρο 39 αυτού, ως *sine qua non* κριτήριο για επιβολή αναγκαστικών μέτρων (coercive measures), που μπορούν να περιλαμβάνουν ακόμη και τη χρήση βίας (use of force) έναντι κράτους του οποίου η συμπεριφορά θεωρείται ότι «*συνιστά απειλή για τη διεθνή (και όχι την περιφερειακή) ειρήνη και ασφάλεια*». Αυτό σημαίνει ότι το λεκτικό των Αποφάσεων του ΣΑ παρέχει ένα - πολιτικώς αδιό-

5. Βλ. <http://unscr.com/files/1993/00822.pdf>

6. Βλ. <http://unscr.com/files/1993/00853.pdf>

7. Βλ. <http://unscr.com/files/1993/00884.pdf>

8. Βλ. <http://unscr.com/files/1993/00874.pdf>

ρατο μεν, αλλά νομικώς σαφές - περιθώριο αποστασιοποιήσεως του Οργάνου από την άμεση, αμέριστη και αθρόα καταδίκη (πολλώ δε μάλλον έμπρακτη επιβαλλόμενη άσκηση πιέσεως “συνετίσεως” έναντι) του κράτους εις το οποίο χρεώνεται η ευθύνη της κρίσεως, όπως στην συγκεκριμένη περίπτωση της Δημοκρατίας της Αρμενίας.

Η προσεκτική εξέταση του λεκτικού των εν λόγω Αποφάσεων του ΣΑ παρέχει διαφωτιστική εικόνα σε ό,τι αφορά τον προσδιορισμό εκ μέρους του ΣΑ του ΟΗΕ των εμπόλεμων υποκειμένων της εν λόγω ενόπλου συρράξεως. Έτσι, στην πρώτη Απόφαση 822/1993, το κείμενο αναφέρεται σε «εισβολή» μεν, όχι από στρατιωτικές δυνάμεις της Αρμενίας, αλλά εντοπίων ενόπλων Αρμενίων της περιοχής, («... *the latest invasion of the Kelbadjar district of the Republic of Azerbaijan by local Armenian forces*,»). Καλεί δε για μια άμεση απόσυρση όλων των δυνάμεων που ασκούν αποτελεσματικό κατοχικό έλεγχο σε περιοχές του Αζερμπαϊτζάν, χωρίς όμως να τις προσδιορίζει ειδικότερα («*1. Demands ... immediate withdrawal of all occupying forces from the Kelbadjar district and other recently occupied areas of Azerbaijan*,»). Η ανωτέρω θεώρηση διατηρείται και στις επόμενες Αποφάσεις του ΣΑ.

Επίσης, στην δεύτερη Απόφαση 853 (1993), τονίζεται το ζήτημα της αρχής του «σεβασμού της εδαφικής ακεραιότητας του Αζερμπαϊτζάν», αλλά εξίσου και άλλων κρατών της περιοχής, καθώς επίσης του αμετάβλητου των συνόρων τους (βλέπε αρχή «*uti possidetis juris*»⁹). Επίσης, είναι σημαντικό ότι δεν στρέφεται στοχοποιώντας ως υπεύθυνο “αντιδιεθνούς συμπεριφοράς” το κράτος της Αρμενίας, αλλά αντίθετα το προτρέπει να συνεχίσει να ασκεί την επιρροή της προς τους Αρμένιους του Καραμπάχ, την οποία και επισημαίνει ότι θεωρεί ως μέρος της επικράτειας του Αζερμπαϊτζάν, προκειμένου να επιδείξουν συμμόρφωση με τα προβλεπόμενα στην προηγούμενη Απόφαση 822 (1993) («*Urges the Government of the Republic of Armenia to continue to exert its influence to achieve compliance by the Armenians of the Nagorny-Karabakh region of the Azerbaijani Republic...*»). Αντίστοιχη ρητή αναφορά στην προτροπή στην Αρμενία να ασκήσει επιρροή προς τους εντοπίους Αρμένιους του Καραμπάχ προς συμμόρφωση με τις προηγούμενες Αποφάσεις, το οποίο επισημαίνει ρητά ότι η περιοχή υπάγε-

9. Η αρχή «*uti possidetis juris*» προέρχεται από την λατινική φράση του ρωμαϊκού δικαίου «*uti possidetis, ita possideatis*» και σημαίνει: «κατέχετε ό,τι ήδη κατήχατε»

ται στην επικράτεια του Αζερμπαϊτζάν πράγμα που παρατηρείται και στις δύο επόμενες Αποφάσεις 874 και 884/1993 του ΣΑ.

Αντίθετα, στην αντίστοιχη Απόφαση/Ψήφισμα που έχει υιοθετήσει η ΓΣ του ΟΗΕ (UN GA Res 62/243 / 25 Απρ. 2008),¹⁰ το λεκτικό σε σχέση με τον νομικό χαρακτηρισμό της καταστάσεως παρουσιάζει οριακές μεν, αλλά ουσιαστικές διαφοροποιήσεις από τις προηγουμένως εξετασθείσες αποφάσεις (resolutions) του ΣΑ. Η εν λόγω παρατήρηση θα πρέπει επίσης να εκτιμηθεί με γνώμονα την μείζονα διαφοροποίηση της δεσμευτικής ισχύος των Αποφάσεων των δύο αυτών Οργάνων του ΟΗΕ, καθόσον οι Αποφάσεις της ΓΣ δεν είναι δεσμευτικές *per se* για τα κράτη μέλη του ΟΗΕ, στο μέτρο τουλάχιστον που είναι οι αντίστοιχες του αποφάσεις (resolutions) ΣΑ του ίδιου Οργανισμού. Τούτου λεχθέντος, σημειώνεται ότι η ΓΣ στην Απόφαση 243 (25 Απρ. 2008) θεώρησε κατά πλειοψηφία σκόπιμο να αποφανθεί ότι θεωρεί την κατάσταση της εν λόγω ενόπλου συρράξεως ως «απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια» («*Seriously concerned that the armed conflict in and around the Nagorno Karabakh region of the Republic of Azerbaijan continues to endanger international peace and security*»), εντάσσοντάς την έτσι πλήρως και ανεπιφυλάκτως στο πλαίσιο του Άρθρου 39 του ΧτΗΕ¹¹. Επι-

10. Βλ. Άρθρο 39. «*Το Συμβούλιο Ασφαλείας θα αποφαινεται αν υπάρχει απειλή για την ειρήνη, διατάραξη της ειρήνης ή επιθετική ενέργεια και θα κάνει συνστάσεις ή θα αποφασίζει ποια μέτρα θα λαμβάνονται σύμφωνα με τα Άρθρα 41 και 42, για να διατηρηθεί ή να αποκατασταθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια*». Και επίσης: Άρθρο 41. «*Το Συμβούλιο Ασφαλείας μπορεί να αποφασίζει ποια μέτρα η που δε συνεπάγονται τη χρησιμοποίηση ένοπλης δύναμης - θα λαμβάνονται για να εξασφαλίζουν την εκτέλεση των αποφάσεών του, και μπορεί να καλεί τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών να εφαρμόζουν αυτά τα μέτρα. Αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν πλήρη ή μερική διακοπή των οικονομικών σχέσεων, των σιδηροδρομικών, θαλάσσιων, εναέριων, συγκοινωνιών, των ταχυδρομικών, τηλεγραφικών, ραδιοφωνικών και άλλων μέσων επικοινωνίας, καθώς και τη διακοπή διπλωματικών σχέσεων*». Άρθρο 42. «*Αν το Συμβούλιο Ασφαλείας κρίνει ότι τα μέτρα που προβλέπονται από το Άρθρο 41 θα ήταν ανεπαρκή ή ότι έχουν αποδειχτεί ανεπαρκή, μπορεί να προχωρήσει με αεροπορικές, θαλάσσιες ή χερσαίες δυνάμεις στην ανάληψη της δράσης που θα ήταν αναγκαία για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση της διεθνούς ασφάλειας και ειρήνης. Αυτή η δράση θα μπορούσε να περιλαμβάνει στρατιωτικές επιδείξεις, αποκλεισμό και άλλες επιχειρήσεις αεροπορικών, θαλάσσιων ή χερσαίων δυνάμεων των Μελών των Ηνωμένων Εθνών*».

11. Σ.Σ.: Mig-29, Sukhoi, ελικόπτερα Mi-24, και Mi-8

σημαίνεται όμως ότι αυτή είναι αποκλειστική αρμοδιότητα του ΣΑ και όχι της ΓΣ του ΟΗΕ. Ειδικά αν το ΣΑ δεν αδρανεύει και έχει επιληφθεί δεόντως του όλου ζητήματος, αποφαινόμενο διαφορετικά. Επίσης, προχώρησε απευθύνουσα ισχυρό αίτημα αποσύρσεως των Αρμενικών δυνάμεων από όλες τις κατεχόμενες περιοχές του Αζερμπαϊτζάν. Βέβαια, το εν λόγω λεκτικό δεν απευθύνει τον οριστικό νομικό χαρακτηρισμό, ως «δυνάμεις κατοχής», στις Ένοπλες Δυνάμεις της Αρμενίας στην περιοχή του Καραμπάχ, αλλά σαφώς συνιστά ένα βήμα προς την απόδοση ενός πολιτικού χαρακτηρισμού συν-ευθύνης για την συνέργειά τους στην άσκηση αποτελεσματικού (διάβαζε “κατοχικού”) ελέγχου επί της διαφιλονικουμένης περιοχής.

Εν τούτοις, η απόσταση αυτή, από την οπτική του Διεθνούς Δικαίου τουλάχιστον, κάθε άλλο παρά αμελητέα θα πρέπει να θεωρείται. Αυτό άλλωστε επεσημάνθη και νομολογικώς από το Δικαστήριο της Χάγης στην περίφημη υπόθεση “*Νικαράγουα κατά ΗΠΑ*” (1986), θέτοντας ένα ιδιαίτερος υψηλό κριτήριο αναγκαίας συμμετοχής εξωτερικών δυνάμεων τρίτου κράτους (εν προκειμένω των ΗΠΑ, υπέρ των Contras και κατά των Σαντινίστας) που συνδράμουν ντόπιες δυνάμεις, αποτελούσες “εμπλεκόμενο Μέρος” μιας εν εξελίξει “μη-διεθνούς ενόπλου συρράξεως”, προκειμένου να θεωρήσει ότι η επέμβασή τους είναι τόσο αποφασιστική ώστε να τις καθιστά ουσιαστικό μέρος της «διαδικασίας ασκήσεως ελέγχου» επί μιας περιοχής (εν προκειμένω τεθείσας υπό τον έλεγχο των Contras), και άρα επαγωγικώς και “Μέρος της συρράξεως”, αλλά και εκ των Δυνάμεων που ασκούν Κατοχή επί της εν λόγω περιοχής.

Η ανωτέρω θεώρηση οριοθετεί βεβαίως από νομική άποψη την όποια εμπλοκή της Αρμενίας στην εν λόγω σύρραξη, διακρίνοντάς την από ευκόλως θεωρούμενους, αλλά και στερουμένους βασιμότητας, χαρακτηρισμούς της ως «ανουσίας Δυνάμεως Κατοχής» επί της περιοχής του Καραμπάχ, χωρίς όμως να παραβλέπει την άμεση και έμμεση συμμετοχή της με όρους συνδρομής στις εγχώριες Αρμενικής καταγωγής στρατιωτικές Δυνάμεις στο Ναγκόρνο Καραμπάχ. Το δεδομένο αυτό εγείρει μάλλον ζήτημα ως προς την αρχή (που περιγράφεται άλλωστε και στο Άρθρο 2.7 του ΧτΗΕ) της απαγόρευσης εμπλοκής στα εσωτερικά ζητήματα ενός κράτους.

Ταυτοχρόνως όμως, θα πρέπει να τονίσουμε ότι το σύνολο των Αποφάσεων του ΣΑ και της ΓΣ του ΟΗΕ υπογραμμίζουν το μη απο-

δεκτό της κατοχικής καταστάσεως των εδαφών του Ναγκόρνο Καραμπάχ, προτρέπουν τα κράτη της διεθνούς κοινότητας να αποφύγουν να προβούν σε πράξεις που θα παρέχουν νομιμοποίηση, μέσω της αναγνώρισεως, αυτού τους *de facto* καθεστώτος που θίγει το καθεστώς κυριαρχίας του Αζερμπαϊτζάν, στο οποίο εντάσσεται η περιοχή του Ναγκόρνο Καραμπάχ.

γ. Εξ όλων των ανωτέρω, προκύπτει η, διεθνοδικαιϊκής κυρίως ερμηνείας, εξήγηση της επιλογής της Αρμενίας να μην προβεί έως τώρα στην επίσημη αναγνώριση της αυτοανακηρυχθείσας Δημοκρατίας του Αρτσάχ. Μια τέτοια κίνηση, διαρκούσης άλλωστε της στενής ή και ευρύτερας συρράξεως (έστω και ως frozen conflict) στην περιοχή, θα την εξέθετε διεθνώς φερόμενη ότι εμπλέκεται άμεσα στα εσωτερικά γειτονικού μάλιστα κράτους (του Αζερμπαϊτζάν) και υποδαυλίζει επίσημα τις όποιες αποσχιστικές τάσεις εις βάρος του. Κάτι τέτοιο, θα έφερνε πιο κοντά το ενδεχόμενο έρευνας για ενεργοποίηση του Άρθρου 39 και των συνοδών Άρθρων 41 και 42, στο πλαίσιο του ΣΑ του ΟΕΗ. Αν και η προοπτική να ψηφιστεί δεν είναι ρεαλιστικά πιθανή, εντούτοις θα επέφερε σοβαρό βάρος στις πλάτες της Ρωσίας, που ως μέλος των πέντε Μόνιμων Μελών του ΣΑ, μοιραία θα έπρεπε να καταναλώσει διπλωματικό δυναμικό για να το αποτρέψει με το veto της. Ευλόγως δε, και συμφώνως προς τα ανωτέρω Ψηφίσματα και Αποφάσεις ούτε και η Μόσχα η οποία συμμετείχε στην “Ομάδα του Μινσκ” ηδύνατο να πράξει διαφορετικά, δηλαδή να προβεί σε αντίστοιχη αναγνώριση. Έτσι η Μόσχα δεν διέθετε, ούτως ή άλλως, την νομική βάση να στηρίξει έναν πόλεμο που προκάλεσε η ανορθολογική αρμενική επίθεση στο **Tovuz** ενώ από πλευράς επιχειρησιακής θα ηδύνατο να το πράξει με τις δύο ισχυρές βάσεις που διαθέτει μέχρι σήμερα στα αρμενικά εδάφη: 1) την Βάση “102”, 2) την 426 αεροπορική βάση του Abovian πλησίον του Ερεβάν η οποία διαθέτει μαχητικά αεροσκάφη Mig-29, Sukhoi όπως και ελικόπτερα Mi-24, και Mi-8.

Τό γε νυν έχον όμως, η Μόσχα δικαιούται από νομικής απόψεως να ισχυρίζεται ότι δεν εδίδετο - ούτε καν προσηχηματικώς - δικαίωμα στον Βλαδίμηρο Πούτιν να επέμβη κάνοντας χρήση των προνοιών του Συμφώνου CSTO εις το οποίον η Μόσχα ηγείται. Και βεβαίως ο Πασιγιάν δεν επιθυμούσε να το πράξει εφόσον η “βελούδινη γραμμή Σύροζ” δεν επιθυμούσε σε καμμία περίπτωση να ενισχυθεί η Μόσχα με στρατιωτική παρουσία στα αζερικά εδάφη και κατόπιν να προβά-

λει ισχύ σε επιπλέον στρατηγικά υποσυστήματα του Νοτίου Καυκάσου, όπως στο Υποσύστημα της Κεντρικής μετα-Κασπιανής Ασίας. Εις επίρρωσιν αυτού, υπενθυμίζομε την υπογράμμιση του ρώσσου Προέδρου σε πρόσφατη συνέντευξή του ότι η Αρμενία ουδέποτε ανεγνώρισε την αυτο-ανακηρυχθείσα «Δημοκρατία του Αρτσάχ» υπονώντας ότι έτσι πολλώ μάλλον η Ρωσία δεν θα ηδύνατο (υπό την έννοια της έλλειψης συμβατικής νομικής υποχρέωσης απορρέουσας από τις προβλέψεις του Συμφώνου CSTO), επ' ουδενί να επέμβη.

δ. Βεβαίως, θα ήτο αφελές να μην σημειωθεί ότι από πλευράς "πολιτικής διαχειρήσεως ισχύος" αυτό το επιχείρημα ήτο απολύτως προσχηματικό, διότι η Μόσχα δεν ένωσε την ανάγκη κάποιου νομικού ερεισμάτος π.χ. στην περίπτωση της προσαρτήσεως της Κριμαίας, ή της αναγνωρίσεως των Αυτοανακηρυχθεισών Δημοκρατιών της Νοτίου Οσετίας και της Αμπχαζίας στην Γεωργία. Την Κριμαία την προσήρτησε και τις δύο αυτοανακηρυχθείσες Δημοκρατίες τις ανεγνώρισε, διότι, κατά την "θουκιδίδειον αντίληψιν", διέθετε i) την στρατιωτική δύναμη, ii) την βούληση και iii) την δυνατότητα να τα υποστηρίξει. Αποδεικνύεται συνεπώς, και κατόπιν της νομικής αναλύσεως της καταστάσεως στο Αρτσάχ, ότι το ζήτημα για το Κρεμλίνο ήταν μόνον ένα: η συγκράτηση της τακτικής της συμμαχίας με την Άγκυρα και της επαναφοράς της επιρροής του επί του καυκασιανού υποσυστήματος Αζερμπαϊτζάν-Αρμενίας.

Άλλωστε, ενώπιον αυτής της οξύσεως της καταστάσεως - ήδη από τον Ιούλιο του 2020 - η Μόσχα είχε ήδη κατασταλάξει στον τρόπο αντιμετώπισεως αυτής της προκλήσεως στον Καύκασο αλλά και του είδους, της - κατευναστικού τύπου - διπλωματικής ανασχέσεώς της εάν και εφόσον συμφωνούσε η κυβερνήσις Πασινιάν. Εκτιμάται συνεπώς ότι αυτό το "τακτικιστικό" κριτήριο προτάνευσε αναφορικός με τον τελικό προσδιορισμό της ρωσικής στάσεως στην υπόθεση του Αρτσάχ. Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι το, δυτικοστραφές πλέον, Ερεβάν του κου Πασινιάν ανάγκασε την Μόσχα να παρεκκλίνει από την τήρηση διακηρυχθεισών γεωστρατηγικών αρχών της, αναφορικός με τη στάση της ως προς το Μπακού. Επρόκειτο, ακριβώς για πρόσφατες σχετικώς, αλλά και κρίσιμες για την ασφάλεια του Αρτσάχ, επιλογές της ρωσικής γεωστρατηγικής αντιλήψεως ως προς μια πιθανή "ακτιβιστική" συμπεριφορά του Αζερμπαϊτζάν. Επιλογές τις οποίες στοιχειοθετούσαν αξιοσημείωτα δεδομένα, όπως τα κατωτέρω:

ι) Ότι, « σε μια συνέντευξή του τον Νοέμβριο του 2013 στην ρωσική στρατιωτική εφημερίδα “Krasnaya Zvezda”¹², ο διοικητής τής 102ης στρατιωτικής βάσης της Ρωσίας [Σ.Σ.: στο Gyumri] στην Αρμενία, [Σ.Σ.: Συνταγματάρχης Andrey Ruzinsky], δήλωσε ότι “αν το Αζερμπαϊτζάν ασκήσει βία στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ, η βάση του θα μπορούσε να ενταχθεί στην ένοπλη σύγκρουση, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις τής Ρωσικής Ομοσπονδίας στο πλαίσιο του CSTO”. Μια ρωσική παρέμβαση θα τρόμαζε και θα έδιωχνε τους περιφερειακούς επενδυτές, επιφέροντας έτσι ένα μεγάλο πλήγμα στην ζωογόνο δύναμη της οικονομίας τού Αζερμπαϊτζάν: Τον ενεργειακό τομέα του»¹³.

Το πολύ ενδιαφέρον λοιπόν στοιχείο σε αυτήν την δημοσιογραφική αναφορά της έγκυρης εφημερίδας του Ρωσικού Στρατού “Krasnaya Zvezda”, είναι η σαφήνεια της απόψεως του ρωσικού στρατού ότι οι εδρεύουσες στην Αρμενία ρωσικές δυνάμεις θα μπορούσαν να αναλάβουν δράση σε περίπτωση ενός νέου πολέμου Αρμενίας-Αζερμπαϊτζάν για το Ναγκόρνο-Καραμπάχ, συμφώνως με τον επικεφαλής τους.

Ο Ruzinsky διευκρίνησε επακριβώς μία από τις αποστολές της ρωσικής βάσεως, η οποία εδρεύει στη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Αρμενίας, το Gyumri, δίπλα στα σύνορα με την Τουρκία (15χμ περίπου, βλ. Χάρτη 3).

ii) Η αποστολή αναβαθμίστηκε από μια αμυντική συμφωνία υπογραφείσα το 2010 η οποία επεξέτεινε τα δικαιώματα της Ρωσίας επί της βάσεως εις την Αρμενία έως το 2044 ενώ περιείχε τη δέσμευση για την Μόσχα αναφορικός με την παροχή περισσότερων όπλων και στρατιωτικού υλικού προς την Αρμενία.

Η ρωσική βάση, αριθμεί 4.000-5.000 στρατιώτες και αποτελεί την μεγαλύτερη ρωσική στρατιωτική βάση εις το εξωτερικό, είναι ενισχυμένη με σύγχρονο οπλισμό, συμπεριλαμβανομένων των τακτικών βαλλιστικών πυραύλων “Iskander-M” και σύγχρονα επιθετικά ελικόπτερα. Επίσης, 1) ένα τάγμα τεθωρακισμένων, 2) το 988ο Σύνταγμα Αντιαεροπορικής Αμύνης με: Συστήματα S-300 V SAM / S-125 Neva / Krug SAM όπως και 3) την 3624η Αεροπορική Βάση: Μία Μοίρα (16) MiG-

12. Βλ. <https://bit.ly/3ILb4ji>

13. Βλ. James Yan, «Μεταξύ σφύρας και άμμονος. Η επισφαλής θέση τής εξωτερικής πολιτικής τού Αζερμπαϊτζάν», <https://foreignaffairs.gr/print/69974>

29¹⁴. Η μονάδα της ρωσικής πολεμικής αεροπορίας στην Αρμενία επί της παρούσης διαθέτει 16 MiG-29.

Το πολύ ενδιαφέρον είναι ότι πριν την λήψη αυτής της συνεντεύξεως το 2013, Αρμένιοι αξιωματούχοι και φιλοκυβερνητικοί πολιτικοί είχαν σημειώσει ότι **“η αμυντική συμφωνία του 2010 προβλέπει ρωσική στρατιωτική εμπλοκή στο Καραμπάχ, αν το Αζερμπαϊτζάν πραγματοποιήσει τις απειλές του για ανακατάληψη της αμφισβητούμενης περιοχής”**¹⁵. Κάτι τέτοιο όμως δεν συνέβη κατά την παρούσα σύρραξη.

Χάρτης 3: “102ης” στρατιωτικής βάσεως της Ρωσίας

ε. Συνεπώς είναι εύλογο, η Μόσχα δυσανασχετούσα από την άνοδο εις την εξουσία του κου Πασινιάν, χρηματοδοτηθέντος από τις Οργανώσεις του κου Τζώρτζ Σόρος, δια της γνωστής μεθόδου των “βελούδινων επαναστάσεων”, να είχε ήδη κάμει τις γεωστρατηγικές επιλογές της. Όπως επίσης εύλογον ήτο να ενοχλείται σφόδρα ο κος Πούτιν από την πιθανότητα δημιουργίας νέων, «ουκρανικού τύπου», μετώπων στο “μαλακό της υπογάστριο”. Επίσης, είναι σαφές ότι εάν η

14. Βλ. <https://bit.ly/33cn8mv>

15. Βλ. <https://bit.ly/2J5Y4qb>

Μόσχα απεφάσιζε να παρέμβει, ακόμη και στρατιωτικά, για να καταπνίξει την κρίση, θα είχε έλθει σε οξεία διπλωματική αντιπαράθεση με την Τουρκία, αλλά θα είχε απωλέσει και την επιτευχθείσα - και στρατιωτική πλέον - επιρροή της εις το Αζερμπαϊτζάν, γεγονός το οποίο θα εξυπηρετούσε τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ που θα έβλεπαν στην σύγκρουση αυτήν το πολυπόθητο τέλος της τακτικιστικής συμμαχίας Τουρκίας-Ρωσικής Ομοσπονδίας και την ρυμούλκηση της Άγκυρας στις “θερμές αγκάλες” του Βορειο-Ατλαντικού Συμφώνου. Κάτι ανάλογο δεν το επιθυμούσε κατά κανένα λόγο το Κρεμλίνο.

ii) Η άποψη αυτή ενισχύεται από άλλους αναλυτές όπως τον Επίκουρο Καθηγητή του Al Quds University και ερευνητή του Hebrew University, Dr Seth Franzman ο οποίος εκτιμά ότι¹⁶ «το Ιράν στήριξε το Αζερμπαϊτζάν υπό τον μανδύα του διεθνούς δικαίου και η Ρωσία είχε παρόμοια άποψη διότι η τελευταία αναλύει τον Καύκασο ως μέρος της ιστορικής σφαίρας επιρροής της, αλλά δεν αντιλαμβάνεται τη νίκη του Αζερμπαϊτζάν ως πλήγμα σε αυτή την επιρροή. Θεωρεί ότι δύναται να μεσολαβεί για μια συμφωνία μέσω ειρηνευτικών δυνάμεων και να παραμένει ο κύριος δρών, ενώ το Μπακού και το Ερεβάν θα εξαρτώνται από αυτήν».

iii) Ο ίδιος ερευνητής του Hebrew University συνεχίζει¹⁷: «Η Μόσχα ήταν δυσαρεστημένη με τον Αρμένιο Πρωθυπουργό Πασινιάν, ενθυμούμενη ότι ήρθε στην εξουσία μέσω της “βελούδινης επανάστασης” του 2018, και ενώ ήταν επικριτικός για τον ρόλο της Μόσχας στην Αρμενία. Πιεζόμενη από μια εχθρική Τουρκία και το Αζερμπαϊτζάν - με το Ιράν να μη βοηθά και να ευρίσκεται υπό την πίεση των κυρώσεων και με τη Γεωργία να μην είναι ειλικρινώς υποστηρικτική - η Αρμενία δεν είχε πραγματικές επιλογές. Δεν ηδύνατο να βασιστεί στη Δύση, διότι η εποχή της δυτικής επεκτάσεως έχει τελειώσει και οι ΗΠΑ δεν ενδιαφέρονται πλέον για την προστασία χωρών, όπως η Αρμενία ».

---

16. Seth Frantzman, November 19, 2020 “Did Russia miscalculate in recent Azerbaijan-Armenia clashes?”, <https://bit.ly/35QaNGm>

17. *Ibid.*

Δ. Η ρωσική δυσφορία προς την "βελούδινη" κυβέρνηση του Νικόλ Πασινιάν

Εις το σημείο αυτό συγκλίνει και η δική μας προσέγγιση ότι η Μόσχα ήθελε να καταδείξει στο Ερεβάν, πόσον οδυνηρά είναι τα αποτελέσματα που είχε η προσέγγισή του προς τις ΗΠΑ μέσω του ελέγχου που του ασκούν οι φιλικές προς τον G. Soros - και εμπλεκόμενες στις δραστηριότητες της "Open Society Foundation/OSF" - πολιτικές προσωπικότητες της Αρμενίας οι οποίες κατατάσσονται στα Συνδεδεμένα με την Οργάνωση Πρόσωπα (Persons affiliated with the Foundation) "Open Society-Armenia Institute" όπως οι: Davit Sanassarian, Armen Grigorian¹⁸, Hovhannes Hovhannissian¹⁹, Sos Avetissian²⁰, η Mane Tandilyan²¹ πρώην Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων

18 Σ.Σ.: Ο Babken Ter-Grigorian είναι Συντονιστής του «Election Program of Transparency International», ο οποίος ετοποθετήθη από τον κο Πασινιάν ως Επικεφαλής του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας. Είναι γνωστό ότι η «Transparency International» χρηματοδοτείται από την "Soros Foundation", η οποία επανειλημμένως έχει χρηματοδοτήσει "color revolutions" διεθνώς. Ο George Soros θεωρεί την Ρωσία ως τον επικυνδυνωδέστερο εχθρό του και έχει ιδρύσει στην Αρμενία περίπου 70 ΜΚΟ και Οργανώσεις. Πολλές από αυτές τις Οργανώσεις επιχειρούν να υπονομεύσουν τις Αρμενο-Ρωσικές σχέσεις και να πλήξουν το ρωσικό κύρος στην Αρμενία» [...] «...υπήρξε Συντονιστής Προγραμμάτων του Soros Foundation και ταυτοχρόνως, διορίσθηκε Σύμβουλος του Ανπληρωτή Υπουργού Οικονομικών» Βλ.: <https://bit.ly/3kZqvTX> και <https://bit.ly/393wPr6>

19. Σ.Σ.: Ο Hovhannes Hovhannissian υπήρξε Αναπληρωτής Υπουργός Παιδείας και ανήκει στα "Persons affiliated with the Open Society Foundation in Armenia" Βλ.: <https://bit.ly/3kZqvTX> και βλ. <https://bit.ly/334X24I>.

20. Σ.Σ.: Lena Gyulkhasyan, *Revue de la presse arménienne du 30 novembre 2018* και επίσης αναφέρεται ως Μόνιμο μέλος του προσωπικού του "Open Society-Armenia Institute" στο: <https://bit.ly/334X24I> file:///home/mazis/Downloads/revue_de_la_presse_armenienne_du_30_novembre_2018%20(1).pdf

21 Σ.Σ.: Η Mane Tandilyan εργάσθηκε επί μακρόν στο οικονομικό τμήμα της αμερικανικής εταιρείας Synopsys Inc. Η Tandilyan εκπροσωπεί την φιλο-δυτική συμμαχία κομμάτων της Αρμενίας "Yelq Bloc" όπου ανοίκουν το Κόμμα της "Κόμμα της Ευδαμονούσης Αρμενίας" αλλά και το κόμμα του κο Πασινιάν. Η Tandilyan και το κόμμα της προωθούν την απομάκρυνση της Αρμενίας από την Ευρασιατική Ένωση (ΕΑΕΥ). Η Mane Tandilyan είναι τώρα Επικεφαλής της Επιτροπής Προϋπολογισμού του Αρμενικού Κοινοβουλίου. Βλέπε: <https://bit.ly/3kZqvTX> και επίσης: <https://bit.ly/334X24I>

και νυν Επικεφαλής του Γραφείου Προϋπολογισμού της Βουλής, ο *Mher Grigoryan*²² Αναπληρωτής Πρωθυπουργός, ο *Ararat Mirzoyan*²³ Πρόεδρος του αρμενικού Κοινοβουλίου, ο *Eduard Aghajanyan*²⁴ Γραμματέας της Κοινοβουλευτικής ομάδας του Κου Πασινιάν, ο *Aragik Harutyunyan*²⁵ Υπουργός Παιδείας, ο *Arsen Torosyan*²⁶ Υπουργός Υγείας, ο *Suren Parikyan*²⁷ Υπουργός Περιφερειακής Διοίκησης και Υποδομών όπως και σωρεία άλλων κυβερνητικών στελεχών. Η OSF άρχισε την δράση της στην Αρμενία 1997.

Η κατάσταση αυτή, η οποία και ασφαλώς δεν ενθουσίαζε την Μόσχα, είχε ήδη καταγγελθεί και από τον Artur Vanetsian, βουλευτή, πρώην διοικητή των Υπηρεσιών Εθνικής Ασφαλείας (2018-2019) ο οποίος εδήλωσε σαφώς ότι: «οι οικονομικές δραστηριότητες του G. Soros στην Αρμενία έθεταν σε κίνδυνο την Εθνική ασφάλεια».

Ο Vanetsian κατόπιν τούτου συνελήφθη δύο φορές: στις 11 Νοεμβρίου και στις 14 Νοεμβρίου 2020 με κατηγορίες οι οποίες έφθαναν μέχρι την συνομοσία” εναντίον της ζωής του Νικόλ Πασινιάν αλλά και τις δύο φορές το Δικαστήριο του Ερεβάν έκρινε πως η σύλληψή του ήταν παράνομη και αφέθηκε ελεύθερος²⁸.

22. *Ibid.*

23. *Ibid.*

24. *Ibid.*

25. *Ibid.*

26. *Ibid.*

27. *Ibid.*

28. Βλ. Απλώς ενδεικτικά: 1) 20/10/2020: « Από το 1997 η οργάνωση του G. Soros, “Open Society Found” υπεστήριξε και χρηματοδότησε με το ποσόν των 48εκ USD περισσότερες από 200 αρμενικές εταιρείες και ΜΚΟ ενώ πλήθος αρμενίων πολιτών απολαμβάνουν αυτές της χρηματοδοτήσεις”, αποκαλύπτει η ρωσική εφημερίδα του Ekaterinbourg “*Vetchernié Vedomosti*”. Ακόμη και στην προσπάθεια καταπολέμησης του Covid-19, η αρμενική οικονομία η οποία φθίνει καθημερινά, εισέπραξε περί τα 600.000 USD προσφερθέντα από τον G. Soros» in <https://bit.ly/35MkFAS> 2) Στις 6 Αυγούστου 2020, ο αμερικανός αναλυτής Peter Theis, ο οποίος – μάλιστα - κατηγορεί την αρμενική κυβέρνηση και τον Νικόλ Πασινιάν “επί φασισμώ και ρατσισμώ”, δεν διστάζει να καταγγείλει τον G. Soros και τις παρεμβάσεις του στην Αρμενία, ότι «μέσω των κοινωνικών και πολιτισμικών τους επιρροών και δραστηριοτήτων καταστρέφουν την αρμενική οικονομία, εμποδίζουν την χώρα να επιτύχει την αναγκαία κοινωνική δικαιοσύνη και τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις ενισχύοντας την διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα» και πολλά ακό-

Δυστυχώς όμως, οι ρωσικές “ανησυχίες” ενώπιον μιας “Κυβερνήσεως-παράρτημα” του “Open Society Foundation” δεν ελήφθησαν υπόψιν από τον κο Πασινιάν πριν την αξερική επίθεση και συνεπώς η Μόσχα είναι πιθανόν να εθεώρησε ότι, υπό αυτές τις συνθήκες, το αναπόφευκτο, όσο και ορατό, αποτέλεσμα του πολέμου της 27ης/09/2020 του Αρτσάχ, θα ήτο αρκούντως ικανό να “παραδειγματίσει” αναλόγως την Αρμενία.

Επίσης, είναι εξαιρετικά ελκυστικό να αναζητηθούν αναλογίες στην στρατηγική αυτή της Μόσχας, όπως φαίνεται να κάνει ο Seth Franzman, ο οποίος ισχυρίζεται ότι αυτή του θυμίζει «την περίοδο του Φεβρουαρίου του 2020, όπου επέτρεψε στην Τουρκία να τιμωρήσει τις δυνάμεις του Άσαντ, πριν τελικά η Ρωσία προχωρήσει σε περιοχές εγγύς του Αλέπο και του Ιντλίμπ για να σταματήσει τις μάχες. Αυτή είναι η “ρωσική συνταγή”. Η Μόσχα πιστεύει στο μακροπρόθεσμο παίγνιο. Για τη Μόσχα, η Τουρκία είναι μεγαλύτερο “έπαθλο” εν σχέσει με την Αρμενία. Η Ρωσία επιθυμεί να αποδυναμώσει την Ευρώπη περισσότερο απ’ όσο είναι ήδη αποδυναμωμένη και να ενθαρρύνει τον αμερικανικό απομονωτισμό. Η Ρωσία προτιμά οι σύμμαχοί της να είναι αδύναμοι και χειραγωγήσιμοι. Όμως, αυτό δεν προσθέτει στην ρωσική ισχύ: απλώς να συγκεντρώνει γύρω της μια ομάδα φτωχών χωρών. Η Τουρκία προτίμησε ένα ισχυρό Αζερμπαϊτζάν, ενώ η Ρωσία μια αδύναμη Αρμενία».²⁹

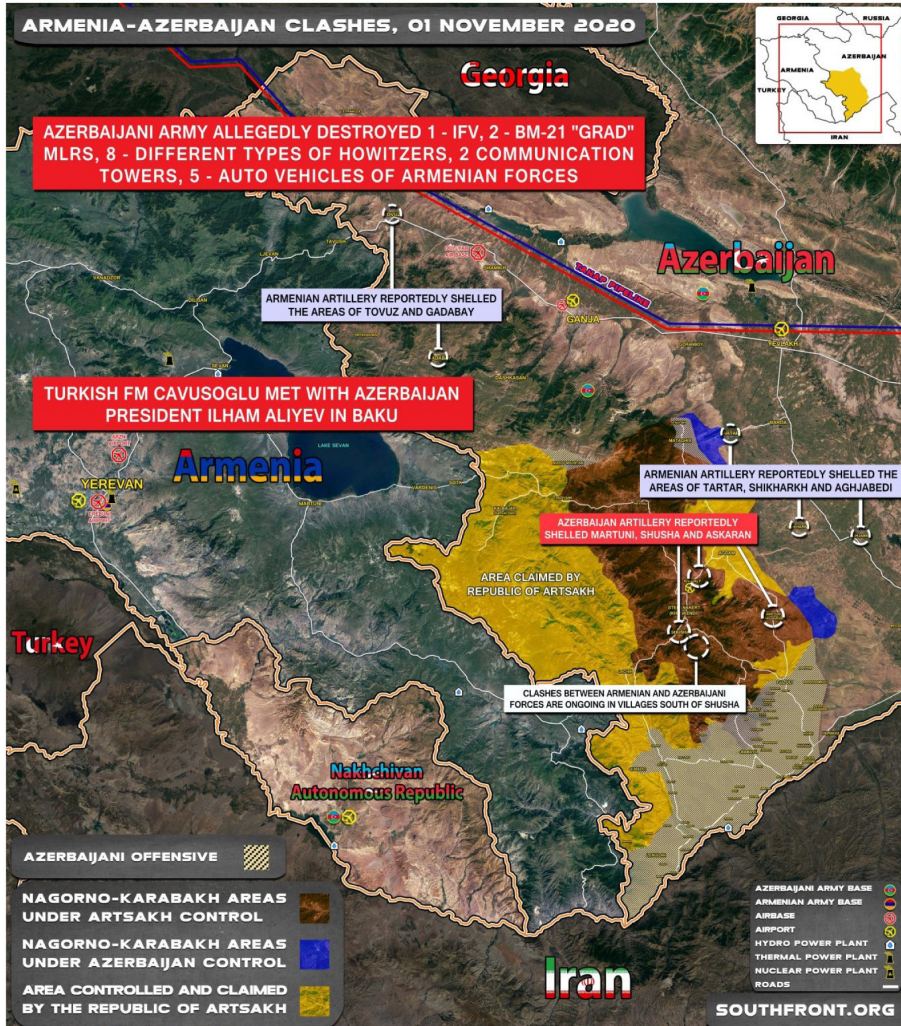
Βέβαια, θα διαφωνήσω εδώ, σε δύο σημεία με τον Frantzman, για λόγους που εξέθεσα ήδη ανωτέρω: 1) σε καμμία περίπτωση η Ρωσία δεν συγκρίνει την Αρμενία, μέλος του CSTO (άλλωστε διατηρεί δύο ισχυρότατες (και μία τρίτη συνοριοφυλάκων) στρατιωτικές βάσεις στα εδάφη της, εκ των οποίων η “102” είναι η μεγαλύτερη από αυτές που διατηρεί η Μόσχα στο εξωτερικό) η οποία μάλιστα αποτελεί μέρος του γεωστρατηγικού της “μαλακού της υπογαστρίου” (εγγύς εξωτερικού/near abroad), με την αμφίβολη “τακτικιστική” της σύμμαχο Τουρκία, μέλος του NATO.

2) Επ ουδενί μια ορθολογική στρατηγική ανάλυση, δύναται να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η Ρωσία αδιαφορεί για το Αζερμπαϊτζάν! Τουναντίον, έκανε πάν το δυνατόν για να επανακάμψει στρατιωτι-

μη. In <https://bit.ly/3kJ6Ozu>

29. Seth Frantzman, November 19, 2020 “Did Russia miscalculate in recent Azerbaijan-Armenia clashes?”, <https://bit.ly/3fewByo>

Χάρτης 4: Πολεμικά Μέτωπα κατά την 1η Νοεμβρίου 2020
στο Nagorno-Karabakh

κώς στα εδάφη του! Και το επέτυχε! Γνωρίζει πολύ καλά η Μόσχα ότι δεν δύναται να επιτρέψει «ουκρανοποίηση» του Αζερμπαϊτζάν όπως και της Αρμενίας. Θα επανέλθουμε κατωτέρω. (Βλ. Χάρτες 4 και 5). Άλλωστε την ειρηνευτική αυτήν παρέμβαση η Μόσχα θα ηδύνατο να την πραγματοποιήσει, όπως και έπραξε, όχι μόνο στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της του “Μίνσκ”, αλλά και κινουμένη, εάν ηγαγκάζε-

το βάσει του Άρθρου 8, εδ. Η, θ, ι και υποεδάφιο ι_α του Στρατηγικού της Δόγματος όπως και έπραξε αναχαιτίζοντας προσωρινώς την κρίση. Άλλωστε ο κοσ Πούτιν έχει δύο σημεία δυσαρέσκειας να προβάλλει στον κο Πασινιάν:

ι) η Μόσχα παρείχε πάντοτε τον οπλισμό τον οποίον απαιτούσε, όταν απαιτούσε, η Δημοκρατία της Αρμενίας. Προφανώς όμως, η “δυτική στροφή” της κυβερνήσεως του κο Πασινιάν δεν του επέτρεψε να αιτηθεί ούτε, πολλώ μάλλον να χρησιμοποιήσει τον αναγκαίο σε ποσότητα και ποιότητα ρωσικό οπλισμό, ούτε να ενεργήσει κατάλληλα ώστε να μην δυσαρεστήσει τους “Δυτικούς” συνομιλητές του «*στις ΗΠΑ τους οποίους άκουγε και καθυστερούσε και δεν ελάμβανε εκείνες τις αποφάσεις οι οποίες ήταν οι μόνες που μπορούσε να πάρει και τις οποίες του πρότεινε η Ρωσία για να σταματήσουν όλα αυτά. Αλλά ο κοσ Πασινιάν, αργοπορούσε και πατούσε σε δύο βάρκες, καταλήγοντας να οδηγηθεί εκεί που τελικά οδηγήθηκε*»³⁰

ι.1) Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι στρατιωτικοί κύκλοι της Αρμενίας προσπαθώντας να αποδώσουν τις ευθύνες οπουδήποτε αλλού εκτός από τις ιδικές τους εσφαλμένες επιλογές, κατηγορούν τελικώς την... ακαταλληλότητα, δήθεν, των ρωσικών οπλικών συστημάτων! Κατηγορούν βεβαίως και τον Πασινιάν, αλλά όχι για τις λανθασμένες πολιτικές επιλογές του αλλά για την λανθασμένη επιλογή του στην προμήθεια ρωσικού οπλισμού για τις Ήνοπλες Δυνάμεις της Αρμενίας. Το ερώτημα είναι, πότε το αντελήφθησαν αυτό το «λάθος» αυτοί οι οποίοι ήσαν και εκείνοι οι οποίοι εισηγούντο στην κυβέρνηση το είδος του οπλισμού; Είναι πολύ ενδιαφέρουσες οι παρατηρήσεις του Evgeny Krutikov σχετικά με την πραγματικότητα ως προς την καταλληλότητα ή μη του ρωσικού εξοπλισμού της Αρμενίας αλλά και της καταλλήλου και ορθής αξιοποιήσεώς του από τις Ε. Δ. της Αρμενίας, και το παραθέτουμε αυτούσιο:

«Η Αρμενική κοινωνία συνεχίζει να αναζητά εκείνους που είναι υπεύθυνοι για την ήττα στον πόλεμο στο Καραμπάχ. Τώρα εξετάζονται όχι μόνο πολιτικά λάθη και λανθασμένοι στρατιωτικοί υπολογισμοί στο πεδίο της μάχης, αλλά και η λάθος στρατηγική κατά την αγορά όπλων. Τα ρωσικά συστήματα αεροπορικής άμυνας και ηλε-

30. Βλ.: την επικεφαλής του “Russia Today” Μαργαρίτα Σμιονιάν. Εκπομπή: “СВОЯ ПРАВДА” <https://kosmodromio.gr/2020/11/16/sth-fora-ta-apluta-tou-pasini-an/>

κτρονικού πολέμου, καθώς και τα νέα πολεμικά αεροσκάφη, δέχθηκαν σφοδρή κριτική. Γιατί η αντιαεροπορική άμυνα της Αρμενίας έχασε τη μάχη; Κατά τη διάρκεια της κλιμάκωσης της σύγκρουσης στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ αυτό το φθινόπωρο, τα τουρκικά και ισραηλινά αεροσκάφη έγιναν η κύρια δύναμη κρούσης του στρατού του Αζερμπαϊτζάν. Εκμηδένισαν την δύναμη πυρός των Αρμενίων, προκαλώντας ζημιές στην άμυνά τους. Ταυτόχρονα, η αεράμυνα της Αρμενίας δεν μπόρεσε να τους εξουδετερώσει. Ως αποτέλεσμα, ο ουρανός πάνω από το Καραμπάχ ανήκε στα UAVs του Αζερμπαϊτζάν. Όταν τερματίστηκαν οι μάχες, η Αρμενία παρεκινήθη να εγκαταλείψει την περαιτέρω χρήση και αγορά ρωσικών όπλων ηλεκτρονικού πολέμου (EW) και συστημάτων αεραμύνης. Ο λόγος είναι ότι αυτά τα συστήματα φέρονται να έχουν μειωμένη απόδοση κατά των drones. Υπάρχουν προτάσεις για την εξέταση επιλογών για την αγορά στρατιωτικού εξοπλισμού από άλλους κατασκευαστές, όπως η Γερμανία³¹. Επιπλέον, αμφισβητείται η σκοπιμότητα της πρόσφατης αγοράς ρωσικών μαχητών Su-30SM. Αυτά τα αεροσκάφη δεν επιχείρησαν κατά τη διάρκεια του πολέμου. Οι επικριτές πιστεύουν ότι τα σημαντικά χρηματικά ποσά που εδαπανήθηκαν για την αγορά τους θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν πιο αποδοτικά, συμπεριλαμβανομένης της υπεράσπισης του Ναγκόρνο-Καραμπάχ. Αυτές οι τοποθετήσεις άρχισαν να πολλαπλασιάζονται στην Αρμενία σχεδόν αμέσως μετά το τέλος του πολέμου και την έλευση ρωσικών ειρηνευτικών δυνάμεων στο Καραμπάχ. Και δεν πρόκειται για φληναφήματα: αυτή η γνώμη εκφράζεται επίσης από απόστρατους ανώτατους αξιωματικούς της Αρμενίας. Με άλλα λόγια, προτιμούν να μετακυλήσουν την ευθύνη για την ήττα στον πόλεμο στα ρωσικά όπλα. Ή στον ίδιο τον Πασινιάν, αλλά όχι για την συστημική κρίση που αυτός προκάλεσε στο αρμενικό κράτος, αλλά για την αγορά του “λάθους όπλου”³².

Σε κάποιο βαθμό, τέτοιες απόψεις μπορούν να γίνουν κατανοητές, καθώς η Αρμενία υφίσταται τεράστιο σοκ. Κατά συνέπεια, η συζήτηση για την «αναποτελεσματικότητα» των ρωσικών όπλων, που παρέχονται στο Ερεβάν, δεν είναι τόσο στρατιωτική όσο ψυχολογική. Είναι εξαιρετικά δύσκολο για τους Αρμένιους στρατιωτικούς ηγέτες να

---

31. Η υπογράμμιση δική μας.

32. Η υπογράμμιση δική μας

μετανοήσουν δημόσια για την ήττα - αλλά είναι πολύ εύκολο να εξαπλωθούν οι εικασίες ότι τα ρωσικά όπλα ήταν αναποτελεσματικά. Πρώτον, δεν υπάρχουν αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία για τα αποτελέσματα των εχθροπραξιών κατά τη διάρκεια του δεύτερου πολέμου του Καραμπάχ. Συγκεκριμένα, σε σχέση με το έργο της αντιαεροπορικής άμυνας και του ηλεκτρονικού πολέμου, οι στατιστικές είναι αρκετά περίπλοκες και κατανοητές μόνο από επαγγελματίες (συχνότητες, πυκνότητα εμπλοκής, φασματική πυκνότητα ισχύος, αποτελέσματα ρύθμισης και πολλοί άλλοι δείκτες μιας πολύ εξειδικευμένης συζήτησης). Τέτοια δεδομένα, σε δομημένη και συστηματική μορφή, εμφανίζονται συνήθως περίπου έξι μήνες μετά τις εχθροπραξίες με τη μορφή “δεσμευμένων φυλλαδίων” με τη σφραγίδα «για επίσημη χρήση». Όταν εμφανιστούν, τότε οι ειδικοί θα μπορούν να τις συζητήσουν. Δεύτερον, απεδείχθη ένα γεγονός: ότι η αντιαεροπορική άμυνα της Αρμενίας απεδείχθη πραγματικά αναποτελεσματική έναντι των UAVs του Αζερμπαϊτζάν. Αλλά το «γιατί ακριβώς» είναι μια ξεχωριστή ερώτηση. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα αναζητείται τώρα όχι μόνο στην Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, την Ρωσία ή την Τουρκία - όλες οι χώρες που διακρίνονται για κάποιες ικανότητες από στρατιωτικής απόψεως μελετούν ήδη και θα μελετήσουν την εμπειρία του δεύτερου πολέμου στην Καραμπάχ σχολαστικότερα. Τρίτον, τα συστήματα ηλεκτρονικού πολέμου δεν λειτουργούν άνευ καλύψεως, (τουλάχιστον δεν πρέπει). Το ίδιο ισχύει και για τους σταθμούς ραντάρ. Αυτά τα συστήματα πρέπει να διαθέτουν τη δική τους αντιαεροπορική άμυνα, αλλιώς μετατρέπονται σε στόχο για τα αντίστοιχα όπλα. Οι αρμενικές ένοπλες δυνάμεις δεν είχαν τέτοια προστασία, και η αρμενική στρατιωτική διοίκηση έχει αποκλειστική ευθύνη για την κατάσταση αυτή. Τέταρτον, οι υπολογισμοί της αντιαεροπορικής αμύνης της Αρμενίας απέδειξαν κακή τακτική εκπαίδευση τεκμηριωμένη από πλήθος σχετικών αποδεικτικών στοιχείων. Μέχρι σημείου εκσκαφής τάφρου (τύπου "pit"), μέσα στην οποία "ετάφη" το πυραυλικό σύστημα άμυνας "Osa", όντας καμουφλαρισμένο με κλαδιά. Αυτό το τροχοφόρο όχημα θα μπορούσε να βγει από εκεί μόνο με τη βοήθεια ενός ελκυστήρος. Δηλαδή, αγνοήθηκε η αρχή περί «θέσεως μεταβαλλομένης βολής», την οποία διδάσκονται οι μαθητές των σχολών αντιαεροπορικής άμυνας κατά το πρώτο έτος. Οι απώλειες των συστημάτων αντιαεροπορικής αμύνης των Αρμενίων από τα αζερικά UAVs σε

παρόμοιες θέσεις ήταν τεράστιες τις δύο πρώτες εβδομάδες του πολέμου. Πέμπτον, δεν υπήρχαν Ρώσοι στρατιωτικοί σύμβουλοι ή ειδικοί στην Αρμενία που θα μπορούσαν να συντηρήσουν τέτοιο εξοπλισμό υψηλής τεχνολογίας ή τουλάχιστον να βοηθήσουν τα αρμενικά πληρώματα. Ουδείς. Σε γενικές γραμμές, ο όγκος αυτού του είδους στρατιωτικής-τεχνικής συνεργασίας μεταξύ Ρωσίας και Αρμενίας υπό τον Pashinyan μειώθηκε απότομα.

Στο Αζερμπαϊτζάν έδρασαν ριζικά διαφορετικά. [Πρώτον]³³: Είναι σαφές ότι αρχικώς δεν υπήρχαν ειδικοί στη συντήρηση ενός τέτοιου αριθμού UAV στον στρατό του Αζερμπαϊτζάν. Όπως και για τα δικά του συστήματα ηλεκτρονικού πολέμου και αεράμυνας ενώ οι προετοιμασίες για τον πόλεμο συνεχίστηκαν με ταχύ ρυθμό. Επομένως, δεν edίστασαν να προσκαλέσουν ξένους συμβούλους. [Δεύτερον]: Στο στρατό του Αζερμπαϊτζάν, πολλοί Τούρκοι απεμακρύνθηκαν, αλλά ο τουρκικός εξοπλισμός εξυπηρετήθηκε από Τούρκους ειδικούς. Και η εθνική υπερηφάνεια του λαού του Αζερμπαϊτζάν δεν ζημιώθηκε, αντιθέτως, αναπληρώθηκε με μια ηχηρή στρατιωτική νίκη και μια νέα εθνική εορτή. Τώρα, με διάταγμα του Προέδρου Ilham Aliyev, η 10η Νοεμβρίου (το τέλος της μάχης του δεύτερου πολέμου Karabakh) είναι η ημέρα της νίκης. Μια παρόμοια ιστορία έχει αναπτυχθεί γύρω από το Su-30SM. 1)³⁴ Όταν η Αρμενία τα αγόρασε από τη Ρωσία πριν από ένα χρόνο, ο υπουργός Άμυνας David Tonoyan έκανε πομπώδεις ομιλίες ότι η Αρμενική Πολεμική Αεροπορία θα μπορούσε «να δημιουργήσει χάος πίσω από τις γραμμές του εχθρού» και να χτυπήσει «όχι μόνο στο σημείο B, αλλά και στο C, D, E». Εκτός του Su-30SM, αγοράστηκε επίσης το σύστημα πυραύλων αεροπορικής άμυνας Tor, το οποίο αλληλοεπίδρασε τέλεια μαζί τους στη Συρία. Αλλά οι Tor έμειναν γύρω από το Ερεβάν, και τα **SU-30SM από τη βάση στο Gyumri** (βλ. Χάρτη 3)³⁵ δεν απογειώθηκαν καν. 2) Κάποιοι εμπειρογνώμονες άρχισαν να το ερμηνεύουν με βάση τις ενέργειες της αντιαεροπορικής άμυνας του Αζερμπαϊτζάν, αλλά, σύμφωνα με άλλες πηγές, η Αρμενική ηγεσία φοβόταν ακόμη μεγαλύτερη παρέμβαση της Τουρκίας και αποφάσισε να μη χρησιμοποιήσει βαρέα πολεμικά αεροσκάφη λόγω του ενδεχόμενου «κινδύνου» εκδίκησης εκ μέρους των Τούρ-

33. Η αριθμηση σε αγκύλες είναι δική μας.

34. Η αραβική αριθμηση δική μας.

35. Η παραπομπή στον Χάρτη εντός κειμένου, δική μας.

κων στο *Gyumri*. Δεν κατάφεραν να τους πείσουν ότι η Τουρκία δε θα επιτεθεί στην Αρμενία. Και η ποιότητα των ρωσικών όπλων δεν έχει καμία σχέση με αυτό. 3) Η ιστορία με την αγορά του *Su-30SM* αφορά μάλλον την ίδια τη στρατηγική ανάπτυξης των ενόπλων δυνάμεων της Αρμενίας, με βάση την οποία προγραμματίζεται η αγορά συγκεκριμένων τύπων όπλων. Κατ' αρχάς, αναπτύσσεται μια στρατηγική, και μόνο τότε προχωράμε σε συγκεκριμένες λεπτομέρειες. Αλλά η κυβέρνηση του *Pashinyan* πήρε ένα μονοπάτι που μπορεί να περιγραφεί περίπου ως «ναρκισιστικό και αυτάρεσκο». Και επομένως, από ολόκληρο το φάσμα πιθανών αγορών όπλων στη Ρωσία, σταμάτησε στο *Su-30SM*. Ο *Pashinyan* υποσχέθηκε ακόμη και να αυξήσει τον αριθμό αυτών των αεροσκαφών σε 12 μονάδες (ολόκληρη μοίρα). Προφανώς, η Αρμενία είχε λανθασμένη άποψη για τις δυνατότητες του εχθρού που θα αντιμετώπιζε και τι είδους όπλα θα χρειαζόταν. Εκείνη την εποχή, το Αζερμπαϊτζάν ετοιμαζόταν συστηματικά για μια συγκεκριμένη επιχείρηση με τη συμμετοχή Τούρκων ειδικών. Στο Μπακού (ή στην Άγκυρα), τα αδύνατα σημεία της αρμενικής άμυνας εντοπίστηκαν και ολόκληρο το φάσμα των όπλων κατασκευάστηκε για αυτό το έργο. Απομένει να προσθέσουμε το προφανές. Τέτοια φληναφήματα και «εμπιστευτικές συνομιλίες» ορισμένων αρμενίων στρατιωτικών λειτουργούν μόνο για το Αζερμπαϊτζάν και την τουρκική προπαγάνδα, δημιουργώντας πρόσθετους λόγους δυσαρέσκειας στη Μόσχα για τις ενέργειες του Ερεβάν»³⁶.

ii) Όπως προαναφέρθη, ήδη μετά τις αζερο-αρμενικές αψιμαχίες του Ιουλίου 2020, η Μόσχα πρότεινε στην Κυβέρνηση του κου Πασινιάν συμφέρουσες λύσεις της διαφοράς μεταξύ Αρμενίων και Αζέρων για το θέμα του Αρτσάχ. «Αυτός όμως τις άκουγε προσεκτικά και τις ηρνείτο. Απλώς τις ηρνείτο!»³⁷ Το καλύτερο το οποίο ηδύνατο να κάμει η Μόσχα, για να στείλει μηνύματα στην παρεμβατική παντουρανική πολιτική της Τουρκίας στην Υπερκανκασία, ήταν να ξεκινήσει την πρώτη φάση της διαδικασίας αυτής με την “επίδειξη δυνάμεως αποτροπής” δια της προαναφερθείσης ασκήσεως “Καύκασος 2020” όπου συμμετείχε και η Αρμενία. Βεβαίως, με μίαν “δύσθυμη” κυβέρνη-

36. Βλ.: Евгений Крутиков, “L’Arménie a décidé de s’offusquer des armes russes”, <https://bit.ly/33J3kH1>

37. Βλ. Ρομάν Μπαμπαγιάν, Εκπομπή: “СВОЯ ПРАВДА”, <https://bit.ly/3kDYKju>

Χάρτης 5: Η κατάσταση μετά την 10η Νοεμβρίου από τον Πόλεμο του Σεπτεμβρίου του 2020 στο Nagorno-Karabakh

Πηγή: BBC, Reuters, International Crisis Group.

ση του Νικόλ Πασινιάν, ο οποίος με δεδομένη την ρωσική αντίδραση του Ιουλίου 2020, θεώρησε - κακώς - περίπου ως “δεδομένη” την ρωσική “προστασία” έναντι του Μπακού ως μέλος, άλλωστε, της συμμαχίας “Οργανισμός του Συμφώνου Συλλογικής Ασφαλείας” (CSTO/

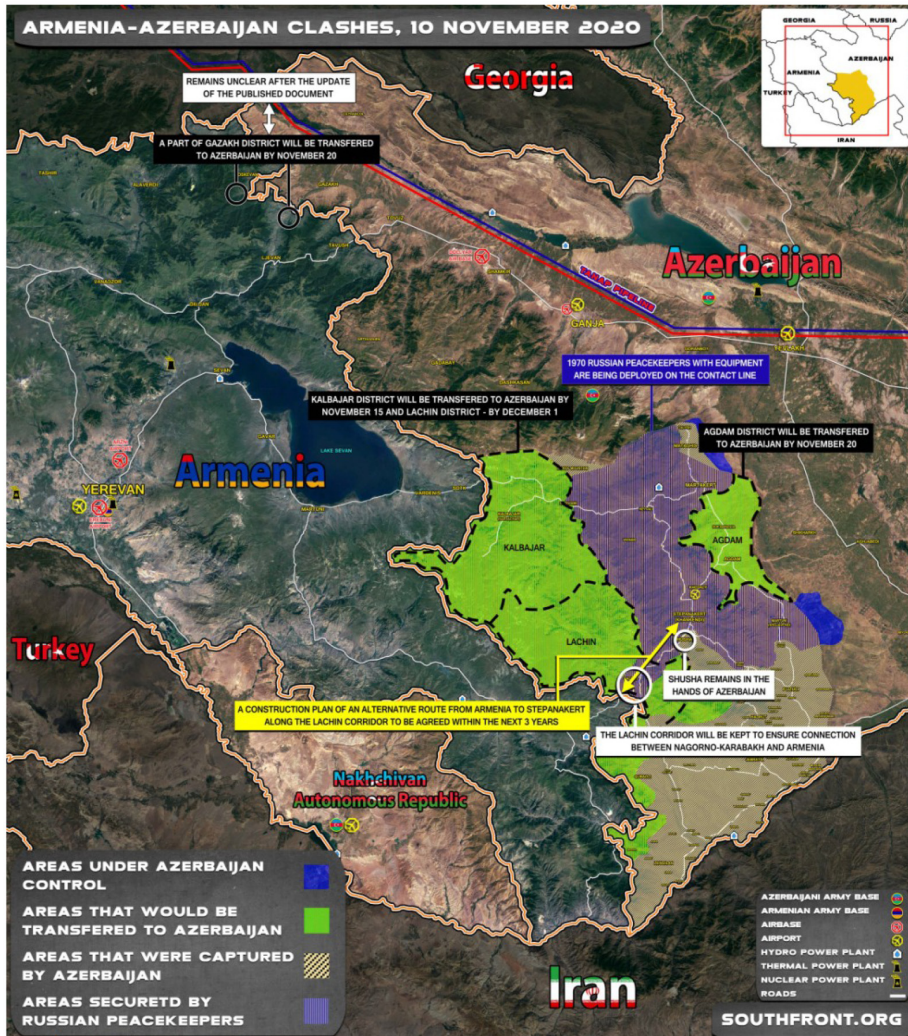
OTSC)³⁸ όπου προΐστατο η Μόσχα. Ταυτοχρόνως όμως συνέχιζε να στρέφει όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον της χώρας του προς την Δύση, Το δίδαγμα του Ιουλίου 2020 μάλλον τον αποπροσανατόλισε και δεν τον έκαμε σοφότερο. Η Κυβέρνησις Πασινιάν δεν έλαβε υπόψιν της την γεωπολιτική δυναμική της Υπερκανκασίας ούτε, την προκύπτουσα εξ αυτής, γεωστρατηγική πραγματικότητα και παρεκκλίνουσα προς τις ανωτέρω αναλυθείσες και καταδειχθείσες - απολύτως συγκεκριμένες - δυτικές κατευθύνσεις, διέπραξε εσφαλμένη γεωπολιτική ανάγνωση και προέβη σε ακόμη χειρότερο γεωστρατηγικό σχεδιασμό της Καυκασιανής γεωπολιτικής πραγματικότητας. Η ρωσική παρέμβαση στην κατάπαυση του πυρός και στην αποτροπή μιας νέας γενοκτονίας, απετέλεσε και “δίδαγμα” στην φιλοδυτική κυβέρνηση του Πασινιάν, αναφορικός με την “αποτελεσματικότητα” των υποτιθεμένων “υποστηρικτών” του και στοιχείο παραδειγματισμού σε μελλοντικές ανάλογες συμπεριφορές των κρατών του CSTO/OTSC.

Κατέστη απολύτως και διεθνώς σαφές ότι οι “δυτικοί” σύμμαχοι του κου Πασινιάν δεν εστάθησαν εις το ύψος των ευθυνών τους. Αλλά βεβαίως, όπως σημειώνει ο Rémy Ourdan για τον γαλλικό “*Le Monde*” και η κυβέρνηση Πασινιάν επέλεξε μια ψευδολόγο πολιτική επικοινωνία προς το εσωτερικό της, δίνοντας μια πλαστή εικόνα των επιχειρήσεων, εφόσον «*κατά την διάρκεια 44 ημερών πολεμικών συγκρούσεων εψεύδοντο στον λαό τους αναφορικά με την πραγματικότητα στο πεδίο των μαχών: η αδυναμία κατανόησης και η οργή πλημμύρισαν το Ερεβάν την νύχτα μεταξύ Δευτέρας 9 και Τρίτης 10 Νοεμβρίου (...). Στην προσπάθειά τους να δημοσιεύουν καθημερινά δελτία στρατιωτικών επιτυχιών, δεν προετοίμασαν τον λαό για την πιθανότητα μιας στρατιωτικής ήττας ούτε για την προοπτική κάποιας πολιτικής συμφωνίας και μοιραία η αρμενική κυβέρνηση έχασε κάθε αξιοπιστία*»³⁹. Τελικώς επέτρεψαν στην Τουρκία να δράσει αναθεωρητικώς

38. Организация Договора о коллективной безопасности (ОДКБ) πρόκειται για ένα πολιτικο-στρατιωτικό Συλλογικό Σύστημα Ασφαλείας une organisation το οποίο ολοκληρώθηκε στις 7 οκτωβρίου 2002 και έχει έξι (6) τακτικά μέλη και δύο (2) παρατηρητές. Τα τακτικά μέλη του είναι: Ρωσία, Αρμενία, Λευκορωσία, Καζακιστάν, Κιργιστάν, Τατζικιστάν. Τα μέλη - παρατηρητές είναι: Αφγανιστάν και Σερβία. Έχει ως έδρα τη Μόσχα

39. *Le Monde*, le 12 novembre 2020, Rémy Ourdan, “Poutine scelle la défaite de l’Arménie après l’accord de «cessez-le-feu total» avec l’Azerbaïdjan [<https://bit>

Χάρτης 5α: Η κατάσταση μετά την 10η Νοεμβρίου από τον Πόλεμο του Σεπτεμβρίου του 2020 στο Nagorno-Karabakh

Πηγή: Southfront.org

Χάρτης 6: Χριστιανικό ορθόδοξο αποτύπωμα στην περιοχή Αρμενίας-Καραμπάχ

αφενός δια στρατιωτικής επεμβάσεως εις το Αρτσάχ αφετέρου ουσιαστικά, αλλά και τυπικά, επιτρέπουσες, ως “Ομάδα του Μινσκ”, στην Μόσχα, να εισέλθει με ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις στις παραχωρηθείσες περιοχές από την Ζώνη Ασφαλείας του Αρτσάχ, στο Αζερμπαϊτζάν, ώστε να σταματήσει την αιματοχυσία - όπως και βεβαία νέα γενοκτονία αθών αρμενίων πολιτών.

Τελικώς, είναι βέβαιον ότι η Μόσχα είχε κέρδη εδαφικής ασφαλείας και στρατιωτικής επανακάμψεως στην περιοχή. Όπως διευκρίνισε ο Βλαδίσμηρος Πούτιν «οι δύο πλευρές θα κρατούσαν τις θέσεις τους ενώ οι ρωσικές δυνάμεις θα αναπτύσσοντο στην περιοχή». Πρόκειται για «1960 στρατιώτες, 90 ΤΟΜΠ et 380 οχήματα και ειδικά εξοπλισμένες μονάδες». Ανακοινώνοντας την είσοδο των ρωσικών δυνάμε-

ων στην πόλη του Στεπανακέρτ, πρωτεύουσα του Αρτσάχ, ο εκπρόσωπος τύπου του ρωσικού Υπουργείου Αμύνης διευκρίνισε ότι: «δέκα παρατηρητήρια δημιουργήθηκαν κατά μήκος της του άξονα του Λατσίν» (Βλ. Χάρτη 5α) και όπως αναφέρει στον γαλλικό “Le Monde” ο Rémy Ourdan⁴⁰ «από εδώ και στο εξής υπάρχει μόνο ένας διαιτητής στα βουνά του Καραμπάχ κι αυτός είναι Ρώσος». Χρειάστηκε βέβαια να θυσιασθούν περίπου 1300 στρατιώτες, καταστροφή νοσοκομείων, σχολείων γερφυρών και άλλων υποδομών, να προσφυγοποιηθούν περίπου 600.000 άνθρωποι, και να γίνουν τρεις ανεπιτυχείς προσπάθειες καταπάυσεως του πυρός από την Ρωσία, ώστε τελικώς να καταλήξουμε στην απόλυτη κυριαρχία της Ρωσίας στο δίπολο Αρμενίας-Αζερμπαϊτζάν. Είναι πλέον προφανές ότι η προαναφερθείσα παρουσία των στρατιωτικών δυνάμεων της Ρωσίας στα εδάφη του Αζερμπαϊτζάν, πέριξ του Ναγκόρνο Καραμπάχ, της επιτρέπει να ελέγχει την διαδρομή Τουρκίας-Αζερμπαϊτζάν-Κασπία την οποία ιδιαίτερος ορέγεται η Άγκυρα. Η υπόθεση θυμίζει πολύ την περίπτωση Αθηναίων-Μηλίων όπως μας την διηγείται ο Θουκυδίδης. Το κόστος όμως της απειριοσκεψίας της κυβέρνησεως Πασινιάν, και του σκακιστικού ανταγωνιστικού παιχνιδιού Ρωσίας-Τουρκίας, με “Αξιωματικό” το Μπακού, το επλήρωσε και πάλιν, με πολύ αίμα και προσφυγιά, ο δυστυχής αρμενικός λαός.

Ε. Απολύτως αναγκαία η “στρατηγική αναπροσαρμογή” της “συριακού τύπου” ρωσικής τακτικής στον Νότιο Καύκασο

Το πόσον, όμως, βέβαιον είναι το «τουρκικό έπαθλο» για την Μόσχα είναι θέμα σχολαστικής αναλύσεως η οποία αποδεικνύει ότι είναι μάλλον, “δηλητηριασμένο μέλι” για την ρωσική εθνική ασφάλεια και σε καμμία περίπτωση «έπαθλο».

α. Θεωρώ λοιπόν ότι ήρθε «το πλήρωμα του χρόνου» για τους ρώσους στρατηγιστές να προβληματισθούν πλέον, αναφορικώς με την αναπροσαρμογή της χαλαρής στάσεως της Μόσχας ως προς την επιθετική δυναμική του Τουρκο-αζερικού διπόλου, όσο και τις ανωτέρω εκτεθείσες, εξαιρετικά εύθραυστες ισορροπίες της στο Υπερκαυκάσιο γεωπολιτικό σύμπλοκο.

---

40. “Le Monde”, le 12 novembre 2020, *ibid.*

β. Ο παρών ρωσικός στρατηγικός σχεδιασμός, θεωρεί ότι κατέστησε αντιληπτό στην Αρμενία ότι θα πρέπει να παραμείνει στον ρόλο της ως “προκεχωρημένου φυλακίου” της Ρωσίας στην περιοχή του Νοτίου Καυκάσου. Εάν, όπως συνεχίσει η Μόσχα να “παραδίδει μαθήματα καλής συμπεριφοράς” στην Αρμενία και στους Αρμενίους μέσω του “τούρκου παιδαγωγού”, δεν θα εξυπηρετήσει τελικώς, την ρωσική επιρροή στο «εγγύς της εξωτερικό/near abroad». Η μόνη πλευρά η οποία θα έχει κέρδη σε βάθος χρόνου - διατηρουμένης της παρούσας ρωσικής στρατηγικής αντίληψης - θα είναι η ισλαμοφασιστική νεο-οθωμανική Άγκυρα και το τουρκικό παντουρανικό παίγνιο.

γ. Είναι προφανές ότι, **διατηρουμένη** η παρούσα ρωσική προσέγγιση του τουρκικού αναθεωρητισμού στην περιοχή, μοιραίως θα αποβεί εις βάρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας και μάλιστα θα τόν καταστήσει ικανό να “διατρήσει το μαλακό της υπογάστριο”, δημιουργώντας προϋποθέσεις εμπλοκής των ΗΠΑ - μέσω Τουρκίας - εις την περιοχή και συνεπώς να πυροδοτήσει αλυσίδα θερμών εστιών στο Κεντροασιατικό γεωπολιτικό σύμπλοκο. Εκρήξεων οι οποίες είναι δυνατόν να αποτελέσουν έναυσμα ακόμη και παγκοσμίου συρράξεως. Διότι είναι βέβαιον ότι η Τουρκία, αφότου εδραιώσει την ισχύ και την επιρροή της στο ρωσικό «εγγύς εξωτερικό» δεν θα χάσει την ευκαιρία να απαλλαγεί από την μόνιμη και ιστορική απειλή της, η οποία είναι η Ρωσική Ομοσπονδία και η οποία εάν “εκλείψει” από πλευράς ανταγωνιστικού πόλου ισχύος στην Κεντρική Ασία θα επιτρέψει στην Άγκυρα/Κωνσταντινούπολη να μετατραπεί σε ισλαμο-τουρκική παντουρανική Αυτοκρατορία.

δ. Ας μην αυταπατώνται (πράγμα το οποίον δεν το πιστεύω, τελικώς...) εις το Κρεμλίνο: **Οι Παντουρανοστικές αντιλήψεις του 70% τουλάχιστον, των πολιτικών και στρατιωτικών ελίτ της Αγκύρας, ουδέποτε έπαυσαν να θεωρούν το Αζερμπαϊτζάν - όπως και τα λοιπά κράτη της Κεντρικής Ασίας - ως αντικείμενα της τουρκικής ισλαμο-παντουρανοστικής εθνικιστικής πολιτικής. Στην παρούσα περίπτωση του Αρτσάχ οι διπλωματικές δραστηριότητες της Αγκύρας δημιούργησαν τις προϋποθέσεις αναβαθμίσεώς τους σε ταχεία και ουσιαστική πολιτική εξαγωγής και παροχής υψηλής τεχνολογίας εξοπλισμού προς το Μπακού.**

ε. Ο σκοπός αυτής της πολιτικής ήταν, και παραμένει, ο έλεγ-

χος από την Τουρκία, μέσω των αζερικών εδαφών, των ενεργειακών και εμπορικών διόδων της Υπερκανκασίας προς την Κασπία θάλασσα (π.χ. σιδηροδρομική γραμμή Ordubad[Nakhits.] - Horadiz[Az.] - Imishli[Az.] - Ali Bairamli[Az.] - Alat[Az.] - Κασπία Θάλασσα) αλλά και μέσω του Διαδρόμου του Meghri (Meghri corridor) ο οποίος πλέον θα συνδέει το Ναχιτσεβάν με το Αζερμπαϊτζάν ανεμπόδιστα (βλ. Χάρτη 5) και άρα την τουρκική προβολή ισχύος προς το Κεντρο-ασιατικό τουρκόφωνο σύμπλοκο Καζακστάν, Ουζμπεκιστάν, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν. Δεν νομίζω ότι απαιτούνται ιδιαίτερος πολύπλοκοι και εξελιγμένοι προβλεπτικοί μηχανισμοί ώστε να γίνει κατανοητόν ότι η Τουρκία, από του σημείου εδραιώσεως της επιρροής της εις «το Μεγάλο Τουράν» - λόγω λανθασμένων υπολογισμών της Μόσχας - δεν θα συνεχίσει το ισοροπιστικό παίγνιο με την Ρωσία, αλλά θα στρέψει την εσχάτως αποκτηθείσα επιρροή της εις το ρωσικό, μουσουλμανικού υποβάθρου, «εγγύς εξωτερικό/near abroad» της Μόσχας εις βάρος της ρωσικής εθνικής ασφαλείας, κατ' εντολήν της νέας, υπό τον κο Μπάϊντεν, διοικήσεως των ΗΠΑ.

στ. Εξ, όνυχος τον λέοντα: Χάριν παραδείγματος και προς απόδειξη της Τουρκικής αυτής γενικότερας Κεντρο-ασιατικής στρατηγικής, οφείλομε να επισημάνομε ότι η Τουρκία έσπευσε, από τον παρελθόντα Μάρτιο 2020 να συνάψει συμφωνία παραγωγής και προμηθείας τουρκικών επιθετικών drones Bairaktar TB2 με την Ουκρανία⁴¹ και σήμερα το Κίεβο είναι έτοιμο να αποκτήσει και να παραγάγει 48 (!) τακτικά τουρκικά drones Bairaktar TB2, ενώ είχε ήδη θέσει σε επιχειρησιακή λειτουργία από τον Μάρτιο του 2019 το συγκεκριμένο τουρκικό όπλο στοχεύοντας πάντοτε την ρωσόφωνη περιοχή του Ντομπάς, με την αμέριστη συνδρομή της Άγκυρας... Άρα, τα προτάγματα του Ζ. Brzezinsky της δεκαετίας του 1990 εμφανίζονται πλέον ως εφικτά δια το εγγύς μέλλον εις βάρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας αλλά και της διεθνούς ειρήνης και ασφαλείας.

Παρατήρηση δια τα καθ' ημάς: Εμείς, ως Ελλάδα, εις τον τομέα παραγωγής drones και UAV υπνώττομεν κατά την τελευταίαν...δωδεκαετίαν!

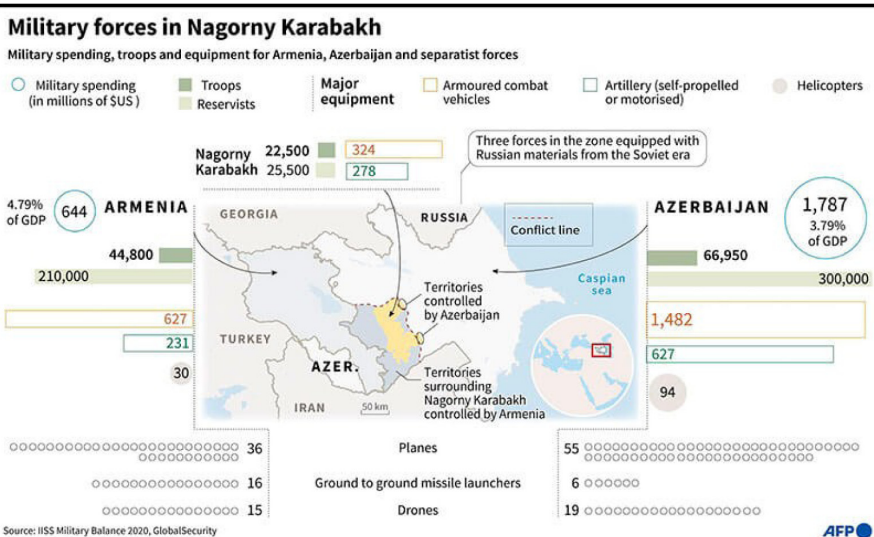
---

41. Βλ. <https://bit.ly/35McoNa>

Στ. Η Στρατηγική σημασία του Αζερμπαϊτζάν για την Δύση την Τουρκία και την Ρωσία

α. Αν εξετάσουμε το ισοζύγιο ισχύος και συμμαχιών μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν θα παρατηρήσουμε ότι αυτό βαρραίνει συντριπτικά υπέρ του Μπακού. Η Αρμενία φυσικά δεν έχει ναυτικές δυνάμεις – ως περικόλειστο κράτος – και διαθέτει μόνο 44.000 τακτικό στρατό και 210.00 σε εφεδρικές δυνάμεις, ενώ η αυτόνομη δημοκρατία του Αρτσάχ διαθέτει 22.500 τακτικούς και 25.000 εφεδρικούς (βλ. Πίνακα 1 [SIPRI] και για λοιπά όπλα). Το Αζερμπαϊτζάν από την άλλη πλευρά, αντιπαραθέτει περί τις 67.000 τακτικό στρατό ξηράς και 300.000 εφεδρικές δυνάμεις. Η σύγκριση μεταξύ των δύο κρατών σε ότι αφορά στην Αεροπορική Δύναμη είναι συντριπτική υπέρ της Αζερικής πλευράς η οποία διαθέτει τριπλάσιες συνολικά αεροπορικές δυνάμεις από ό,τι η Αρμενία και άνω των διπλασίων δυνάμεις τεθωρακισμένων. (βλ. Πίνακα 1).

(πηγή: SIPRI, 2020, *afp*)

β. Το Αζερμπαϊτζάν, μια μικρότερη και πιο αδύναμη χώρα από την Ρωσία, έχει 7δισ bb αποθεμάτων αργού πετρελαίου και περίπου 4 τρις m3 αποθεμάτων φυσικού αερίου, γεγονός που το καθιστά επιθυμητή λεία του τουρκικού νεοθωμανικού τυχοδιωκτισμού αλλά και των ρωσικών αντιλήψεων επιρροής στο πλαίσιο της γεωστρατηγικής αντιλήψεως περί «εγγύς εξωτερικού». Βέβαια για τον κο Αλίεφ, μόνο η δεύτερη πιθανότητα εξετάζεται και όχι η πρώτη. Σημειώνοντας αυτούς τους φόβους, ο πρόεδρος του Αζερμπαϊτζάν, Ιλχάμ Αλίεφ, είπε τον Μάρτιο του 2020 ότι η εδαφική ακεραιότητα των χωρών δεν μπορεί να αλλάξει «χωρίς την συγκατάθεσή τους» ιχνογραφώντας την Ρωσία.

γ. Σε αυτό το πλαίσιο πρέπει συνεπώς να εξετάσομε και την αναζήτηση ισχυρών συμμαχιών και εξοπλισμών από πλευράς Αζερμπαϊτζάν που περιλαμβάνουν, εκτός από την «Μητέρα Τουρκία» και το Ισραήλ το οποίο εισάγει από το Αζερμπαϊτζάν το 40% περίπου του απαιτούμενου φυσικού αερίου. Κάτι όμως το οποίον εκ των πραγμάτων δεν μπορεί να συνεχίσει επι μακρόν, λόγω των τεραστίων κοιτασμάτων φυσικού αερίου που το Ισραήλ ανακάλυψε στην Λεκάνη της Λεβαντίνης. Πάντως το Μπακού δέχεται απ' ευθείας στρατιωτική βοήθεια από το Ισραήλ το οποίο το προμηθεύει με συστήματα αεραμύνης "Barak 8", drones, υλικό ηλεκτρονικού πολέμου όπως και πολυάριθμους Συμβούλους Αμύνης και Ασφαλείας οι οποίοι ελέγχουν τις αμυντικές υποδομές όπως και της Υπηρεσίες Ασφαλείας των Αζέρων. Όσο για την Άγκυρα, αυτή ενισχύει στρατιωτικά το Μπακού με στρατιωτικούς συμβούλους οι οποίοι, σε συνεργασία με εκπαιδευτές της ισραηλινής ταξιαρχίας «Golani», έχουν αναλάβει την εκπαίδευση των Ειδικών Δυνάμεων του Αζερικού Στρατού. Πέραν δε αυτών, η Άγκυρα προμηθεύει τεθωρακισμένα οχήματα μεταφοράς προσωπικού, πολεμικά οχήματα, τεθωρακισμένα, drones κ.τ.λ. τα οποία δεν έχουν καταγραφεί στον κατωτέρω πίνακα του SIPRI εφόσον δημοσιεύει στοιχεία του 2019 κατά το έτος 2020.

δ. Είναι επίσης σημαντική είναι η συμβολή του Αζερμπαϊτζάν στην τροφοδοσία της ισχυρών βιομηχανικών χωρών της ΕΕ αλλά και της Τουρκίας, Ισραήλ σε υδρογονάνθρακες (Φυσικό Αέριο και Πετρέλαιο). Είναι σημαντικό ακόμη ότι η Ρωσία διατηρεί σχέσεις εισαγωγής Φυσικού Αερίου από το Αζερμπαϊτζάν για λόγους στρατηγικών σχέσεων αφενός, αλλά και υποστηρίξεως των δικών της εξαγωγών προς την ΕΕ αφετέρου, οι οποίες εκτός από την οικονομική τους πλευρά

δεν παύουν να διατηρούν και την στρατηγική τους όψι. Πράγμα το οποίο έπρατταν και οι ΗΠΑ αλλά εν όψει των προθέσεών τους να ενισχύσουν την εξαγωγή του ιδιικού των σχιστολιθικού αερίου μέσω των διακλαδώσεων του TANAP προς Βορρά, διέκοψαν από το 2019. (Βλ. κατωτέρω πίνακες Πίνακες 2 έως 10).

ε. Το Μπακού, λόγω i) των ενεργειακών του σχέσεων με την ΕΕ και ii) λόγω της στρατηγικής της ΕΕ, όπως αυτή επιβάλλεται από τις ΗΠΑ, περί διαφοροποίησης των πηγών ενεργειακής προμηθείας των αγορών της από την υψηλή συμμετοχή της Μόσχας, διατηρεί σχέσεις ισορροπίας μεταξύ της Μόσχας και της ΕΕ, τα κράτη μέλη της οποίας (Ιταλία, Γερμανία, Γαλλία) προμηθεύει από το 2018, με 9 δις. m³ φυσικού αερίου που ήδη παραδίδει το Αζερμπαϊτζάν κάθε χρόνο και με προοπτική να παραδίδει επιπλέον 10 δις. m³ φυσικού αερίου ετησίως από το πεδίο φυσικού αερίου Shah Deniz στις ευρωπαϊκές αγορές. Να σημειωθεί ότι το Αζερμπαϊτζάντο 2019 παρήγαγε 37,5 δις m³ Φ/Α.

Η ΕΕ (των 28), είναι ο κύριος πελάτης του Μπακού εκπροσωπώντας το **38,8% του συνόλου των εξαγωγών της το 2018** (περί τα 7,5 δις USD) **με κύριο προϊόν εξαγωγής τους υδρογονάνθρακες.**⁴²

Η Ιταλία με 6,0 δις USD είναι ο πλέον σημαντικός εταίρος του Αζερμπαϊτζάν, κυρίως λόγω των εισαγωγών της σε υδρογονάνθρακες, και προηγείται της Τουρκίας η οποία κινείται στα 4,5 δις 4,5 Mds USD), της Ρωσίας με 3,0 δις USD και της Γερμανίας. Η Γαλλία βρίσκεται στην 11η θέση των εισαγωγικών χωρών με 787 δις USD και στην “Ομάδα του Μίνσκ” (ΗΠΑ, Ρωσία, Γαλλία).

Πίνακας 2

Σχέσεις Αζερμπαϊτζάν - Ιταλίας (σε εκατ. US\$)		
Έτος	Εξαγωγές Αζέρικου Πετρελαίου & Φυσικού Αερίου προς Ιταλία	Συνολικές Εισαγωγές από Ιταλία προς Αζερμπαϊτζάν
2015	2.213	587
2016	4.290	332
2017	5.926	318
2018	5.854	335
2019	5.596	363

42. Βλ. <https://www.tresor.economie.gouv.fr/Pays/AZ/le-commerce-exterieur-de-l-azerbaidjan-en-2019>

Πίνακας 3

Σχέσεις Αζερμπαϊτζάν - Γερμανίας (σε εκατ. US\$)		
Έτος	Εξαγωγές Αζέρικου Πετρελαίου & Φυσικού Αερίου προς Γερμανία	Συνολικές Εισαγωγές από Γερμανία προς Αζερμπαϊτζάν
2015	1.190	677
2016	583	388
2017	429	442
2018	768	659
2019	909	709

Πίνακας 4

Σχέσεις Αζερμπαϊτζάν - Τουρκίας (σε εκατ. US\$)		
Έτος	Εξαγωγές Αζέρικου Πετρελαίου & Φυσικού Αερίου προς Τουρκία	Συνολικές Εισαγωγές από Τουρκία προς Αζερμπαϊτζάν
2015	1.328	1.164
2016	987	1.181
2017	1.136	1.274
2018	1.521	1.577
2019	2.503	1.647

Πίνακας 5

Σχέσεις Αζερμπαϊτζάν - Ρωσίας (σε εκατ. US\$)		
Έτος	Εξαγωγές Αζέρικου Πετρελαίου & Φυσικού Αερίου προς Ρωσία	Συνολικές Εισαγωγές από Ρωσία προς Αζερμπαϊτζάν
2015	27	1.436
2016	20	1.641
2017	34	1.553
2018	47	1.884
2019	34	2.287

Πίνακας 6

Σχέσεις Αζερμπαϊτζάν - Ισραήλ (σε εκατ. US\$)		
Έτος	Εξαγωγές Αζέρικου Πετρελαίου & Φυσικού Αερίου προς Ισραήλ	Συνολικές Εισαγωγές από Ισραήλ προς Αζερμπαϊτζάν
2015	800	25
2016	663	16
2017	637	33
2018	1.309	24
2019	1.329	44

Πίνακας 7

Σχέσεις Αζερμπαϊτζάν - Ισπανία (σε εκατ. US\$)		
Έτος	Εξαγωγές Αζέρικου Πετρελαίου & Φυσικού Αερίου προς Ισπανία	Συνολικές Εισαγωγές από Ισπανία προς Αζερμπαϊτζάν
2015	311	62
2016	492	50
2017	383	61
2018	394	83
2019	702	67

Πίνακας 8

Σχέσεις Αζερμπαϊτζάν - ΗΠΑ (σε εκατ. US\$)		
Έτος	Εξαγωγές Αζέρικου Πετρελαίου & Φυσικού Αερίου προς ΗΠΑ	Συνολικές Εισαγωγές από ΗΠΑ προς Αζερμπαϊτζάν
2015	207	845
2016	76	472
2017	55	721
2018	310	527
2019	0	769

Πίνακας 9

Σχέσεις Αζερμπαϊτζάν - Γαλλία (σε εκατ. US\$)		
Έτος	Εξαγωγές Αζέρικου Πετρελαίου & Φυσικού Αερίου προς Γαλλία	Συνολικές Εισαγωγές από Γαλλία προς Αζερμπαϊτζάν
2015	860	212
2016	623	150
2017	458	155
2018	434	184
2019	528	251

Πίνακας 10

Α/Α	Δείκτης εξάρτησης* κρατών από το αζέρικο πετρέλαιο & φυσικό αέριο για τα έτη 2015-19			
	Κράτος	Αξία Εισαγωγών από Αζερμπαϊτζάν (σε δις US\$)	Αξία Συνολικών Εισαγωγών (σε δις US\$)	Δείκτης εξάρτησης
1	Ισραήλ	3,41	36,4	9,37
2	Τουρκία	4,97	58,7	8,47
3	Ιταλία	18,28	253,4	7,22
4	Ρωσία	0,13	7,7	1,66
5	Γαλλία	2,38	292,2	0,81
6	Ισπανία	1,58	215,3	0,73
7	Γερμανία	2,97	448,1	0,66
8	ΗΠΑ	0,65	1.002,50	0,06

* Ο Δείκτης εξάρτησης κρατών από το αζέρικο πετρέλαιο και φυσικό αέριο για την περίοδο 2015-19 υπολογίστηκε ως το αποτέλεσμα της διαίρεσης της συνολικής Αξίας Εισαγωγών από Αζερμπαϊτζάν προς ένα κράτος (της στήλης 2), προς την συνολική Αξία Συνολικών Εισαγωγών για το κράτος αυτό (της στήλης 3), πολλαπλασιασμένο με το 100.

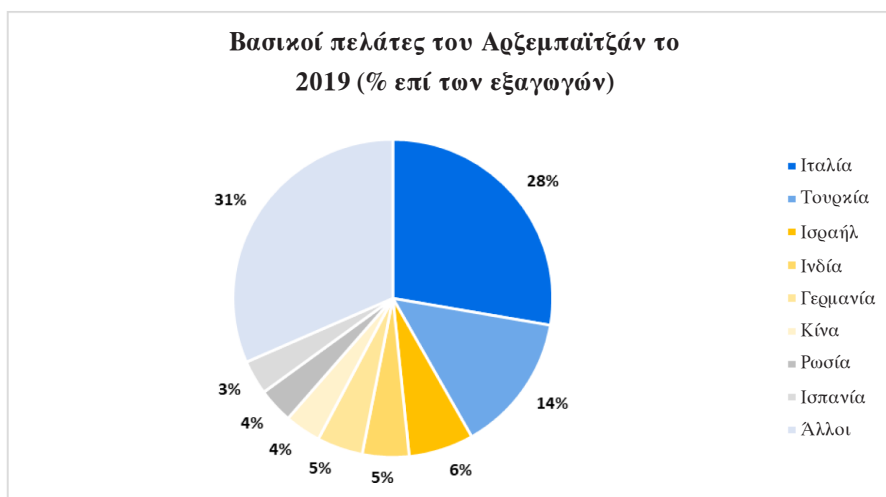
Πηγή: United Nations Comtrade Database, 2020 (UN Comtrade is a repository of official international trade statistics). Η επιμέρους επεξεργασία έγινε από τον Ι.Θ. Μάζη.

Πάντως η ενεργειακή εξάρτηση του Μπακού από την Μόσχα, όσο και αν αυτό ξενίζει, αποτελεί πραγματικότητα από το 2017 και μετά. Το έτος αυτό αναγκάστηκε το Μπακού να υπογράψει συμβόλαιο εισαγωγής Φ/Α με την GAZPROM για να δυνηθεί να καλύψει τις δικές του ανάγκες εσωτερικής καταναλώσεως. Ενδεικτικώς αναφέρουμε ότι το έτος 2019 είχε ανάγκες εσωτερικής καταναλώσεως της τάξεως των 11,5 δις m³ Φ/Α, δηλαδή μιά αύξηση της τάξεως του +8,7% σε σχέση με το 2018⁴³. Η εξέλιξη αυτή δημιουργεί εξαρτήσεις και στην Μόσχα η οποία θέλει οπωσδήποτε να κρατήσει και το δικό της επίπεδο εξαγωγών Φ/Α υψηλό, με δεδομένη την δυτική πολιτική η οποία στοχεύει στην απομείωση των εισαγομένων από την Ρωσία ποσοτήτων Φ/Α και διαφοροποίηση των πηγών προμηθείας της σχετικώς ως προς τα ρωσικά αποθέματα.

Η συνολική εικόνα των κυρίων εισαγωγέων από το Αζερμπαϊτζάν δίδεται στον κατωτέρω Πίνακα 11.

Πίνακας 11: Κύριοι εισαγωγείς από το Αζερμπαϊτζάν το έτος 2019

Πηγή: <https://www.tresor.economie.gouv.fr/Pays/AZ/le-commerce-exterieur-de-l-azerbaidjan-en-2019>

43. <https://www.tresor.economie.gouv.fr/Articles/2020/03/11/le-secteur-des-hydrocarbures-en-azerbaidjan-une-lente-transition-du-petrole-vers-le-gaz-et-la-petrochimie>

Η εικόνα των ισχυρών πελατών εξηγεί και τις ισορροπίες του Μπακού με τις Ευρωπαϊκές χώρες, την Τουρκία και το Ισραήλ από οικονομικής απόψεως.

Εξετάζοντας επίσης τα δρομολόγια των τριών πετρελαιαγωγών που εκκινούν από το Μπακού στο Χάρτη, αντιλαμβανόμεθα την σημασία του Αρτσάχ για τον αζερικό ενεργειακό στρατηγικό σχεδιασμό. Το Αζερμπαϊτζάν εξάγει το αργό του πετρέλαιο πέντε αγωγών:

1) **Τον αγωγό Bakou-Tbilissi-Ceyhan (BTC / Main Export Oil Pipeline)**⁴⁴ μήκους 1776 km, του οποίου η λειτουργία αρχίζει το 2005 και καταλήγει στην Ανατολική Μεσόγειο. (Βλ. Χάρτη 7) Ο αγωγός αυτός, είναι ένας καθαρά «πολιτικός» αγωγός, είναι ζημιογόνος από πλευράς εισοδημάτων για την Τουρκία η οποία διαμαρτύρεται γ' αυτό. Αυτό οφείλεται σε δυσλειτουργικά φαινόμενα και υπολειτουργία του. Φαινόμενα φυσιολογικά, τα οποία ήσαν αναμενόμενα αλλά αγνοήθησαν από τους “υπερατλαντικούς” σχεδιαστές του εφόσον στόχευε 1) να ικανοποιήσει “πολιτικά” την Τουρκία και 2) να παρακαμφθεί η διέλευση των αζερικών υδρογονανθράκων μέσω Ρωσικών εδαφών η οποία καταλήγει στο ρωσικό λιμένα του Νοβοροσίσκ. Η Τουρκία ήλπιζε να λαμβάνει ετησίως 170 εκ. USA\$ ενώ η λειτουργία του φθάνει το 57-79% των δυνατοτήτων, πράγμα που κοστίζει στην Τουρκία ετήσια απώλεια εισοδήματος εκ των τελών διελεύσεως της τάξεως των 165 εκ. USA\$

2) **Τον αγωγό Bakou-Novorossisk**⁴⁵ μήκους 1335 km ο οποίος καταλήγει, από το έτος 1977 οπότε και άρχισε να λειτουργεί, στη Μαύρη Θάλασσα μέσω ρωσικών εδαφών. Τα 231km ευρίσκονται στο έδαφος του Αζερμπαϊτζάν. Ο Πρόεδρος της κρατικής εταιρείας υδρογονανθράκων ανακοίνωσε ότι το 2016 ο συγκεκριμένος αγωγός μετέφερε 1,5 εκ. τόνους στον Λιμένα του Νοβοροσίσκ, και τελικώς (βλ. Χάρτη 7).

3) **Τον αγωγό Bakou-Supsa (Western Export Pipeline)**⁴⁶ μήκους 835 km ο οποίος συνδέει από το έτος 1999 την Μαύρη Θάλασσα. Μεταφέρει το πετρέλαιο του κοιτάσματος AZeri-Chirag-Günesli με παροχή 145 000 b/d (βλ. Χάρτη 7).

44. Βλ. https://www.bp.com/en_az/azerbaijan/home/who-we-are/operationsprojects/pipelines/btc.html

45. Βλ. <https://www.hisour.com/pipelines-in-azerbaijan-37387/>

46. Βλ. <http://www.socar.az/socar/en/activities/transportation/baku-supsa-western-export-pipeline>

Χάρτης 7: Πετρελαιοαγωγοί αζερικού πετρελαίου από Μπακού προς τη Δύση

4) Τον αγωγό **Hajiqabul (Kazi-Magomed)-Astara-Abadan** προς το Ιράν με μήκος 1.475 km ο οποίος ετέθη σε λειτουργία το έτος 2006. Το ίδιο έτος το Αζερμπαϊτζάν συμφώνησε ένα σύστημα ανταλλαγής με το Ιράν το οποίο διασφαλίζει την προμήθεια φυσικού αερίου στο Ιράν το οποίο με τη σειρά του προμηθεύει το Ναχιτσεβάν. Στις 11 Νοεμβρίου του 2009, η αζερική κρατική εταιρεία υδρογονανθράκων (SOCAR) και η ιρανική κρατική εταιρεία υδρογονανθράκων N.I.G.C. υπέγραψαν Μνημόνιο συνεργασίας συμφώνως προς το οποίο, από το έτος 2010 θα άρχιζε να τροφοδοτεί το Ιράν με 500εκ. m³/year⁴⁷

5) Και πάλι το τμήμα του αγωγού **Hajiqabul (Gazi-Magomed)** με διακλάδωση προς **Mozdok** (Ρωσία) μήκους 680 km ο οποίος άρχισε την λειτουργία του το 2009 (με αντιστρεπτά ρεύματα τροφοδοσίας).

47. Βλ. <https://en.trend.az/business/energy/1578227.html>

Z. Η ανάμειξη του Ισραήλ: γεωπολιτική αναγκαιότητα εθνικής ασφαλείας: Οι εξοπλισμοί, η Ενέργεια και οι στρατηγικοί σχεδιασμοί

α. Εις το πλείστα και εσχάτως, τεθέν ερώτημα «πως εξηγείται η ανάμειξη του Ισραήλ στο Αζερμπαϊτζάν» η απάντηση είναι μία και σαφής: Λόγω της δυνατότητας που δίδεται στο Ισραήλ να αναπτύσσει σοβαρές επιχειρήσεις πληροφοριών μέσω των πολυαριθμών αζερικών πληθυσμών οι οποίοι ευρίσκονται στο έδαφος της περιοχής του ιρανικού Αζερμπαϊτζάν και οι οποίοι συνδέονται εθνοτικά και θρησκευτικά (σηίτες) με τους Αζέρους του Αζερμπαϊτζάν! Να θυμίσουμε ότι το 1813, με την Συνθήκη του Γκιουλιστάν την υπογραφείσα μετά το Ρωσο-περσικό πόλεμο, η αζερική εθνότης διαιρέθηκε σε δύο μέρη: το Βόρειο μέρος το οποίο κατέληξε υπό την ΕΣΣΔ και το Νότιο το οποίο υπήχθη εις την Περσική Αυτοκρατορία, δηλαδή, με σημερινούς όρους, στην Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν (βλ. Χάρτη 8). Έτσι, στο Ιράν σήμερα βρίσκονται περί τα 15 -20 εκατομμύρια εθνοτικοί αζέροι! Είναι συνεπώς λογικό για τις ισραηλινές υπηρεσίες να έχουν λάβει υπόψιν τους τα τέσσερα ήδη εκδηλωθέντα αζερικά κινήματα αυτοδιαθέσεως: 1908-9, 1920, 1945-46 και 1979-1980 τα οποία είναι εύλογο να δημιουργούν προϋποθέσεις αξιοποιήσιμες από την Ιερουσαλήμ εις το εσωτερικό του Ιράν.

β. Επίσης, ενδιαφέρονται σοβαρά για την εβραϊκή μειονότητα στο Αζερμπαϊτζάν η οποία αριθμεί περί τα 20.000 άτομα, η οποία δύναται να λειτουργήσει ως δεξαμενή προσώπων συνδέσμων μεταξύ των δύο κρατών και των στρατηγικών τους ενδιαφερόντων στην περιοχή με κοινά σύνορα με τον υπαρξιακό εχθρό του Ισραήλ, δηλαδή το Ιράν.

γ. Κατόπιν των ανωτέρω να υπενθυμίσουμε ότι είναι εύλογες οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών οι οποίες μάλιστα έχουν αρχίσει από τον Απρίλιο του 1992 ενώ το 1993 το Ισραήλ εγκαινίασε την Πρεσβεία του στο Μπακού. Έκτοτε οι σχέσεις αυτές εμβαθύνονται μέχρι του σημείου που επισημοποιούνται δια του ταξιδιού του πρωθυπουργού Νετανιάχου στο Μπακού το 2016.

Χάρτης 8: Εθνοτική και θρησκευτική πληθυσμιακή σύνθεση στο Ιράν

δ. Ακολούθησε η γιγαντιαία συμφωνία αγοράς από το Μπακού, τεχνολογικός προηγμένου ισραηλινού οπλισμού τον Φεβρουάριο του 2012, αξίας 1,6 δισ. Δολαρίων. Το έτος 2016 ο πρωθυπουργός Νετανιάχου εδήλωσε ότι το Μπακού αγόρασε όπλα αξίας 5 δισ. USA \$ από την ισραηλινή βιομηχανία, μεταξύ των οποίων drones και δορυφορικά συστήματα. Το έτος 2017, το Διεθνές Ινστιτούτο Ερευνών για την Ειρήνη (SIPRI) της Στοκχόλμης, ανέφερε ότι το Μπακού αγόρασε έναντι 127 εκατομ. USA \$ ισραηλινή στρατιωτική τεχνολογία. Ανέφερε επίσης ότι το Μπακού κατά τα έτη 2006 και 2019, το Αζερμπαϊτζάν εδαπάνησε 825 εκατομμύρια USA \$ για εξοπλισμούς μεταξύ των οποίων drones, πολεμοφόδια, αντιαρματικούς πυραύλους και σύστημα πυραύλων Εδάφους-Αέρος.

ε. Το 2016, *το περιοδικό Foreign Policy ισχυρίζεται ότι η σχέση Ιερουσαλήμ - Μπακού είχε τοσούτον εμβαθυνθεί ώστε ανεμένετο συντόμως η συμφωνία μεταξύ των δύο κρατών η οποία θα επέτρεπε στο Ισραήλ την χρήση των αζερικών αεροδρομίων σε περίπτωση που το Ισραήλ θα απεφάσιζε να εξαπολύσει επίθεση εναντίον των ιρανικών πυρηνικών εγκαταστάσεων*⁴⁸. Φυσικά, το Μπακού διέψευσε την πληροφορία. Πάντως χρήζει προσοχής το γεγονός ότι, τον Μάιο του 2012, το Ιράν ανακάλεσε τον πρεσβευτή του από το Μπακού, επικαλούμενο θρησκευτική προσβολή, ενώ τον Απρίλιο του 2013, ο υπουργός Εξωτερικών του Αζερμπαϊτζάν, Elmar Mammadyarov, επισκέφθηκε το Ισραήλ, προκαλώντας νέες εντάσεις.

στ. Το Ισραήλ προμηθεύεται το 40% του Φυσικού του Αερίου από το Αζερμπαϊτζάν, όντας ο κύριος προμηθευτής όπλων στο Μπακού, με ποσά τα οποία υπερβαίνουν κατά πολύ τον κρατικό προϋπολογισμό της Αρμενίας βάσει του οποίου αυτή εισήλθε στον πόλεμο. Και παρά τις φαινομενικές αντιφάσεις και ανισορροπίες που φαίνεται να παρουσιάζει αυτή η σχέση αποτελεί μια σχέση βαθύτατα στρατηγική που αναφέρεται, στην ανάγκη του για «περιφερειακή διπλωματία» ανασχέσεως του Ιράν και «βελτιώσεως της εικόνας του στον ισλαμικό κόσμο» δημιουργώντας σχέσεις με μη-αραβικά μουσουλμανικά κράτη. Κάτι, το οποίο αποτελούσε θεμελιώδη και θεωρητικοποιημένη αρχή της ισραηλινής διπλωματίας αφ' ής ιδρύσεως του Κράτους του Ισραήλ. Για το Αζερμπαϊτζάν πάλι, αποτελούσε επίσης μια «διπλωματία ανα-

48. <https://bit.ly/2HjtZTo>

σχέσεως του Ιράν» αλλά και και «ανακτήσεως του Αρτσάχ από την Αρμενία» δια μέσου των όπλων.

ζ. Είναι λοιπόν ευεξηγήγητο το γεγονός ότι η Αρμενία η οποία είναι σύμμαχος του Ιράν, έχει εξαιρετικά χαμηλού επιπέδου σχέσεις με το Ισραήλ και ίδρυσε Πρεσβεία στο Τέλ Αβίβ μόλις τον Σεπτέμβριο του 2020. Πρεσβεία όμως η οποία δεν πρόλαβε να φιλοξενήσει επί μακρόν τον αρμένιο διπλωματικό εκπρόσωπο, εφόσον το Ερεβάν τον ανακάλεσε καταγγέλοντας ως «απαράδεκτη» την προμήθεια του Αζερμπαϊτζάν από το Ισραήλ με «υπερσύγχρονα όπλα».

η. Εάν αληθεύουν - και δεν πρόκειται για γνωστή τακτική παραπληροφόρησης που συνηθίζεται σε παρόμοιες τεταμένες περιόδους - τωρινές επαφές του Αρχηγού της τουρκικής ΜΙΤ του Χακάν Φιντάν με τον ομόλογό του της Mossad φαίνεται να μην έχουν ως μόνο θέμα συζητήσεως την επαναπροσέγγιση των δύο χωρών εν όψει της αλλαγής του ενοίκου στον Λευκό Οίκο. Ίσως να αφορούν και άλλες δράσεις στο έδαφος του Ιράν, με αξιοποίηση των στενών, και σε όλα τα επίπεδα, τουρκικών σχέσεων με τις αντίστοιχες μυστικές Υπηρεσίες του Αζερμπαϊτζάν.

Η. Η σχέση Άγκυρας-Μπακού: σαφής αντιρωσικός Παντουρανικός Γεωστρατηγικός Σχεδιασμός

Η Τουρκία δεν έπαυσε να προωθεί την Παντουρανιστική πολιτική της στο «μαλακό υπογάστριο» της ΕΣΣΔ ήδη από την περίοδο του 1991, όταν το Μπακού ανεκήρυξε επίσημα την ανεξαρτησία του, λίγους μήνες πριν από την επίσημη διάλυση της ΕΣΣΔ το Δεκέμβριο του ιδίου έτους. Το κράτος αυτό έχει έκταση 86.660χμ² και πληθυσμό 10.095.894κατ.⁴⁹ (εκτίμηση: 2020). Το Σεπτέμβριο του 1991, η Αρμενική πλειοψηφία του αμφισβητούμενου Ναγκόρνο-Καραμπάχ αποσχίστηκε για να σχηματίσει την αυτοανακηρυχθείσα “Δημοκρατία του Αρτσάχ”.⁵⁰ Η περιοχή και επτά επαρχίες εντός της επικράτειας του Ναγκόρνο-Καραμπάχ έγιναν ντε φάκτο ανεξάρτητες με τον πόλεμο

49. Βλέπε την επίσημη αναγραφή του ιδίου του κράτους: <https://www.stat.gov.az/news/index.php?id=4673>

50. Zürcher, Christoph (2007). *The post-Soviet wars: rebellion, ethnic conflict, and nationhood in the Caucasus* New York: New York University Press, σ. 168.

του Ναγκόρνο Καραμπάχ το 1994, αλλά δεν αναγνωρίστησαν μέχρι σήμερα ούτε καν από την Αρμενία και αποτελούν αντικείμενο διεθνών διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο του ΟΑΣΕ.

Η Άγκυρα δεν παύει να ανησυχεί από τις ρωσικές «πιέσεις» τις οποίες δέχεται στη Λιβύη και στην Συρία και συνεπώς αντιλαμβάνεται ότι η μοιραία δυσαρέσκεια που θα προκαλέσει στην Μόσχα η παντουρανική πολιτική της, με αρχή από τον Νότιο Καύκασο, δεν επιτρέπει την ενεργειακή της εξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο.

Συνεπώς είναι μοιραίο να επιλέξει την ραγδαία απομείωση της ενεργειακής εξαρτήσεώς της από την Μόσχα εφόσον ουσιαστικά υπονομεύει την ρωσική επιρροή στο σύμπλοκο του ρωσικού «εγγύς εξωτερικού». Η τουρκική αυτή υπονομευτική πολιτική εναντίον της Ρωσίας στον Καύκασο, εκτός των άλλων, ευρίσκει ευήκοον ούς στο ΝΑΤΟ και στις ΗΠΑ αλλά και σε αρκετά ευρωπαϊκά κράτη τα οποία συντάσσονται απολύτως με την βορειο-ατλαντική γραμμή αλλά και με τις θεωρητικές προτροπές του αιμνήστου Δρος Z. Brzezinsky.

Κατά τα λοιπά, υλοποιεί βαθμηδόν το σχέδιό της να εμφανισθεί εν καιρώ και ως ενεργειακός κόμβος για την «εναλλακτική τροφοδοσία της ΕΕ» με μη ρωσικό φυσικό αέριο! Συνεπώς η εναλλακτική λύση για την Τουρκία, είναι να γίνει ο προνομιακός ενεργειακός εισαγωγέας από το Αζερμπαϊτζάν. Ευλόγως λοιπόν τα δύο μέρη, Άγκυρα και Μπακού, συνέζευξαν τα αμοιβαία τους συμφέροντα στην περίπτωση του Αρτσάχ στην βάση: «Όπλα/Ασφάλεια έναντι Ενέργειας».

Είναι στρατηγικώς ευεξήγητον λοιπόν ότι η Τουρκία επιθυμούσα την αδιάλειπτη - όσο και αυξανόμενη - ροή του αζερικού φυσικού αερίου προς την τουρκική αγορά «προβάλλει εαυτόν ως υπερασπιστή αυτού του δικτύου με πολιτικά μέσα ή ακόμη και με περιορισμένη χρήση στρατιωτικής ισχύος, αν αυτό θεωρηθεί αναγκαίο. Κατά το πρώτο ήμισυ του 2020, η Τουρκία εισήγε 20,4% περισσότερα κ.μ. αζερικού αερίου εν σχέσει με τις τιμές της ίδιας περιόδου του 2019. Οι εισαγωγές αερίου από την Ρωσία, εν τω μεταξύ, μειώθηκαν κατά περίπου 62% εν συγκρίσει με τον ίδιο μήνα του 2019»⁵¹. Άλλωστε όπως συνεχίζει ο Καθηγητής της Ιστορίας και Διεθνών Σχέσεων στο καρατικό Πανεπιστήμιο της Τυφλίδος, Emil Avdalani, «Το Μάιο του 2020, το

---

51. Βλ. και Emil Avdalani, “Turkey’s Win-Win Strategy in the Nagorno-Karabakh Conflict” November 13, 2020 <https://bit.ly/37mk08V>

Αξερμπαϊτζάν κατέστη επισήμως ο κύριος πάροχος αερίου της Τουρκίας ιδιαιτέρως μετά τη λειτουργία του TANAP το 2020. Το έργο κόστους 6,5 δις δολαρίων είναι μέρος του Νότιου Διαδρόμου Αερίου συνολικού κόστους 40 δις δολαρίων, ένα δίκτυο αγωγών οι οποίοι συνδέουν το πεδίο Shah Deniz II⁵² του Αξερμπαϊτζάν με την ευρωπαϊκή αγορά (Βλ. Χάρτες 9 και 10)». ⁵³

Ο TANAP⁵⁴ δύναται να μεταφέρει έως 24 δις m³. αερίου της Κασπίας κατ' έτος. Κατά την παρούσα περίοδο μεταφέρει 16 δις m³ : 10 δις προς την Ευρώπη και 6 δις προς την Τουρκία. Αυτό εξηγεί την τουρκική επιθετικότητα τον Ιούλιο του 2020 κατά την κλιμάκωση μεταξύ Αρμενίας και Αξερμπαϊτζάν. Η βία έλαβε χώρα στην επαρχία Τονυζ του Αξερμπαϊτζάν – μακριά από το Ναγκόρνο-Καραμπάχ, που είναι συνήθως το επίκεντρο μεγάλης κλίμακας επιχειρήσεων (όπως το 2016).

Αυτό, που συνδέει τις μάχες στο Τονυζ με τη γεωπολιτική του αερίου, είναι η τοποθεσία του. Το Τονυζ είναι ζωτικής σημασίας χερσαίος διάδρομος για τις περιφερειακές μεταφορές και τους διαδρόμους ενεργειακών εξαγωγών όπως ο αγωγός Μπακού-Τυφλίδα-Τσεϊχάν (BTC), ο αγωγός φυσικού αερίου του Νοτίου Καυκάσου (South Caucasus Pipeline/SCP) και το σιδηροδρομικό δίκτυο Μπακού-Τυφλίδα-Καρς (BTK). Η εν λόγω υποδομή είναι μέρος ενός μεγαλύτερου διευρωπαϊκού δικτύου Ανατολής-Δύσεως, που έχει υποστηριχθεί από τη Δύση μετά το τέλος της ΕΣΣΔ.

Πιο σημαντικό, όμως, είναι ότι ο διάδρομος επιτρέπει στην Άγκυρα να αναζητήσει εναλλακτικές λύσεις προς το ρωσικό αέριο. Κάθε στρα-

52. Βλ.: “Shah Deniz 2 marks starting point for the Southern Gas Corridor.” Το Shah Deniz consortium υπό την ηγεσία της BP, εξήγγειλε την εκκίνηση του “Shah Deniz Stage 2 project” στον **αξερικό τομέα της Κασπίας Θαλάσσης την 30η Ιουνίου του, 2018**. Ο προϋπολογισμός του Σχεδίου είναι ύψους USA\$28 δις και αποτελεί το πρώτο υποθαλάσσιο εγχείρημα στην Κασπία αλλά και την ευρύτερη υποθαλάσσια υποδομή που επιχειρήθηκε ποτέ από την BP διεθνώς. Αποτελεί επίσης το σημείο εκκίνησης των **“Southern Gas Corridor” δεσμών αγωγών οι οποίοι για πρώτη φορά μεταφέρουν Φυσικό Αέριο από την Κασπία κατευθείαν στις Ευρωπαϊκές αγορές**. (The Shah Deniz consortium **συνίσταται από το εξής χαρτοφυλάκιο μετοχών**: BP, 28.8% - operator; η τουρκική TPAO, 19%; η βραζιλιανή Petronas, 15.5%; η αξερική AzSD, 10.0%; SGC Upstream, 6.7%; η ρωσική Lukoil, 10%; και η σουηδική αντιπρόσωπος του Ιράν NICO, 10%.

53. *Ibid.*

54. Βλ. <https://bit.ly/37g3neN>

τιωτική κίνηση εγγύς των στρατηγικών διαδρομών θα ηδύνατο να προκαλέσει σφοδρή τουρκική αντίδραση. Όντως, ο επικεφαλής της αμυντικής βιομηχανίας της Τουρκίας ανέφερε, μετά τη σύρραξη του Ιουλίου, ότι «η χώρα ήταν έτοιμη να βοηθήσει τον ανατολικό σύμμαχό της. Κοινές στρατιωτικές επιχειρήσεις ακολούθησαν στο Μπακού, στο Ναχίτσεβάν, στη Ganja, στο Kurdamir και στο Yenlakh, ενώ το μήνυμα ήταν ευδιάκριτο: ενεργός τουρκική στρατιωτική εμπλοκή στην περιοχή θα ηδύνατο να ακολουθήσει οιαδήποτε απειλή για τους αγωγούς. [...]

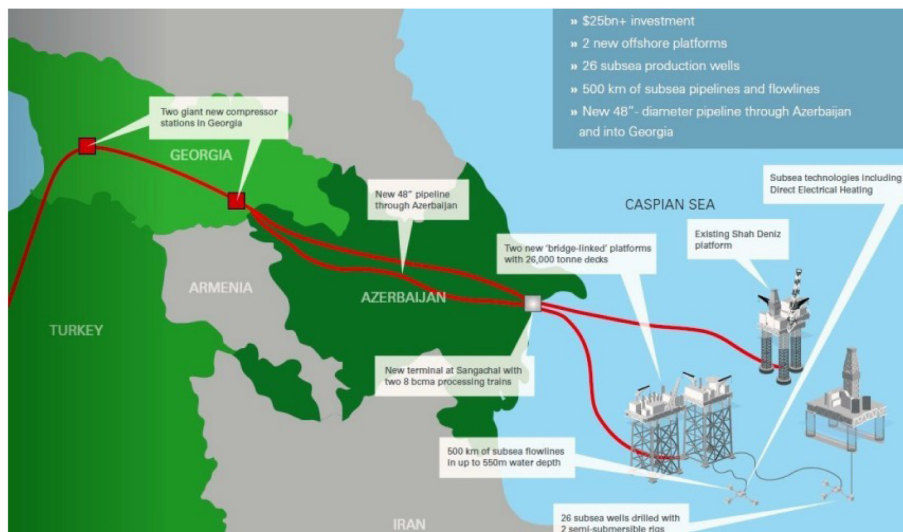
Η ανοδική υποστήριξη της Τουρκίας προς το Αζερμπαϊτζάν ήταν ορατή κατά τον πόλεμο του Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου μεταξύ του Αζερμπαϊτζάν και της Αρμενίας: τουρκικής κατασκευής μη επανδρωμένα αεροσκάφη συνόδευσαν τις αζερικές επιθέσεις και η Άγκυρα παρείχε υποδομή και υποστήριξη γι' αυτά τα όπλα. Συμφώνως προς τα λεχθέντα από τον κο Ερντογάν, η υποστήριξη της Άγκυρας για το Αζερμπαϊτζάν ήταν μέρος της προσπάθειας της Τουρκίας να αποκτήσει «τη θέση που της αξίζει στην παγκόσμια τάξη». Τούτο σχετίζεται με τη συνολική πορεία της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στη Μέση Ανατολή και στη Μεσόγειο»⁵⁵.

Χάρτης 9: Ο αγωγός TANAP

55. Βλ. και Emil Avdaliani, “Turkey’s Win-Win Strategy in the Nagorno-Karabakh Conflict” *November 13, 2020* <https://bit.ly/37mk08V>

Χάρτης 10: Το κοίτασμα Shah Deniz II και η από τα ανάντη διέλευσή του μέσω Γεωργίας και Τουρκίας

Η.1. Η επιτελική της Τουρκίας σε επίπεδο ανωτάτου στρατιωτικού προσωπικού.

Η στρατιωτική ανάμειξη, αλλά και προτροπή, της Τουρκίας στην επίθεση του Μπακού κατά του Αρτσάχ τεκμηριώνεται από σοβαρούς αναλυτές οι οποίοι αξιοποίησαν έγκυρες πηγές, όπως αναφορές της έρευνας της έγκυρης ρωσικής εφημερίδας “VZGLYAD” (Βιζγκλιάκ)⁵⁶ και συνοψίζονται στο ότι τρεις Τούρκοι στρατηγοί ήσαν εκείνοι οι οποίοι ανέλαβαν την επιχείρηση του πολέμου στο Αρτσάχ και σε επίπεδο σχεδιασμού από τον Αύγουστο του 2020 όπως και σε επίπεδο επιχειρησιακού ελέγχου και διοικήσεως, έχοντας θέσει υπό τας διαταγές των τον Στρατιωτικό Επιτελικό και Επιχειρησιακό Μηχανισμό του Αζερμπαϊτζάν. Πρόκειται για τους Στρατηγούς:

1) **Bahtiyar Ersay, υποστράτηγος**, αρχηγός της διεύθυνσης επιχειρήσεων των χερσαίων τουρκικών δυνάμεων, κατά δήλωση αξιωματούχου πλησίον της ηγεσίας του Υπουργείου Άμυνας του Αζερμπαϊτζάν. Συμφώνως προς την πηγή αυτή, η οποία απαιτεί ευλόγως, ανω-

56. Βλ. Πηγή: <https://vz.ru/world/2020/11/12/1069822.html> in <https://bit.ly/2IP8URs>

Υποστράτηγος *Bahtiyar Ersay*

νυμιά: «Ο *Ersay* βρίσκεται στο Μπακού. Μετά την απομάκρυνση του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου των Ενόπλων Δυνάμεων του Αζερμπαϊτζάν, Σαντίγκκοφ, εποπτεύει προσωπικά το Γενικό Επιτελείο για την επιχείρηση κατά του Καραμπάχ. Αναφέρεται ευθέως στην στρατιωτική-πολιτική ηγεσία της Τουρκίας για την πορεία της επιχείρησης»⁵⁷. Επίσης, ετέρα πηγή στο Μπακού - πρώην υψηλόβαθμος διπλωμάτης- δη-

λώνει ότι «ο *Ersay* είναι ο στρατιωτικός ηγέτης όλης της επιχείρησης στο Καραμπάχ»⁵⁸.

Πληροφορίες σχετικά με τη συμμετοχή του στρατηγού **Ersay** στη σύγκρουση επιβεβαιώθηκαν στην έρευνα της εφημερίδας “VZGLYAD”: «[Ο *Ersay*] Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, αντί για κάθεριξη έλαβε το αξίωμα του Ταξίαρχου και μεταφέρθηκε στο «κουρδικό μέτωπο»: ηγήθηκε της 2ης ταξιαρχίας των κομάντο, η οποία συμμετείχε ενεργά σε στρατιωτικές επιχειρήσεις ενάντια στους ένοπλους σχηματισμούς του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν (PKK). Εξόντωσε μερικές εκατοντάδες Κούρδους μαχητές, και θεωρήθηκε ένας από τους καλύτερους ειδικούς στον αντιανταρτικό πόλεμο. Ο Albert Bagry, ακτιβιστής του ολλανδικού ριζοσπαστικού αριστερού κόμματος “Σοσιαλιστική Εναλλακτική Πολιτική” (SAP), ο οποίος, μαζί με πολλούς άλλους Ευρωπαίους, εντάχθηκε στο PKK στα μέσα του 2010 εδήλωσε: **«Το μόνο που γνωρίζω είναι ότι ήταν τιμωρητικοί. Ενεργούσαν πολύ σκληρά, και μεταξύ των άμαχων που έτρεφαν συμπάθεια για το PKK. Δεν συνελλάμβαναν αιχμαλώτους, κάτι που ισχύει γενικά για τον τουρκικό στρατό. (Σ.Σ.: Εν ολίγοις τους εκτελούσαν!) Μεταξύ των στρατιωτών υπηρετούσαν και πολλοί εθελοντές, ενώ υπήρχαν επίσης "Γκρίζοι Λύκοι". Η ταξιαρχία έχει κακή φήμη»**⁵⁹,

Επίσης, συμφώνως προς την “*Hürriyet*”, «ο *Ersay* συμμετείχε σε επιχειρήσεις στη Λιβύη. Συγκεκριμένα, ήταν υπεύθυνος για την εκκένωση Τούρκων πολιτών από τη χώρα, μετά την πτώση του καθεστώτος του Καντάφι. Συμμετείχε σε εκπαιδευτικά σεμινάρια στο “*Joint Warfare*

57. *Ibid.*

58. *Ibid.*

59. *Ibid.*

Centre (JWC) ” του NATO στο Stavanger της Νορβηγίας. Τον Αύγουστο του 2019, η εταιρεία μέσων ενημέρωσης “Haber” ανακοίνωσε ότι το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο της Τουρκίας (Yüksek Askeri Sura, YAS) προήγαγε τον Ersay στον βαθμό του υποστράτηγου»⁶⁰

Αντιστράτηγος Şeref Öngay

2) **Şeref Öngay, αντιστράτηγος** πρώην στασιαστής της «Επιχειρήσεως Βαριοπούλα» το 2003, ο οποίος αφού καταδικάστηκε με ποινή 16 ετών καθείξεως για την συμμετοχή του στην εν λόγω συνομοσία, αμέσως μετά την ετημυγορία... έλαβε χάρη (!), όπως αποκαλύπτει η τουρκική εφημερίδα “Hürriyet”, γεγονός το οποίο ορισμένες τουρκικές πηγές το ερμηνεύουν ως αποδοχή του να καταδώσει πρώην συνεργάτες του στις αρχές.

Συμφώνως προς την “VZGLYAD”: «Υπήρξε διοικητής του 3ου σώματος στρατού της Τουρκίας, που εδρεύει στην περιοχή Ερζίντζαν στην ανατολική Ανατολία, ο οποίος επίσης συμμετείχε στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της επιχείρησης στο Καραμπάχ». Πηγή, υπό τον όρο της ανωνυμίας, προσθέτει ότι: «Ήρθε στο Αζερμπαϊτζάν τον Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο, αλλά και πριν το καλοκαίρι. Ο Öngay και αρκετοί άλλοι Τούρκοι στρατηγοί πραγματοποίησαν τον σχεδιασμό κοινών επιθετικών επιχειρήσεων Τουρκίας-Αζερμπαϊτζάν»⁶¹.

Υποπτέραρχος Heksel Kahya

3) **Heksel Kahya, υποπτέραρχος**, και επικεφαλής του 1ου Κέντρου Εφοδιασμού και Συντήρησης της Τουρκικής Πολεμικής Αεροπορίας. «Την περασμένη Κυριακή, ο πρόεδρος του Αζερμπαϊτζάν Ιλχάμ Αλίεφ συναντήθηκε στο Μπακού με τους Τούρκους υπουργούς Εξωτερικών και Άμυνας Χουλουσί Ακάρ και Μεβλούτ Τσαβούσογλου. Οι λεπτομέρειες δεν απεκαλύφθησαν. Ο Heksel Kahya συμμετείχε

60. Πηγή: <https://vz.ru/world/2020/11/12/1069822.html> in <https://bit.ly/2IP8URs>

61. *Ibid.*

επίσης στις διαπραγματεύσεις. Επίσημως αυτό δεν ανακοινώθηκε, αλλά το αρμενικό πρακτορείο “Telegram Razm.info” τον αναγνώρισε από δημοσιευθείσες εκ της συναντήσεως φωτογραφίες⁶².

«Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτή είναι η δεύτερη συνάντηση μεταξύ Kahya και Αλίεφ. Η πρώτη πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο. Και τότε ανεφέρθησαν όλοι οι συμμετέχοντες στη συνάντηση, εκτός του Kahya. Ταυτοποιήθηκε, από φωτογραφία, από την ομάδα παρατηρητών Nagorno Karabakh.

Συμφώνως προς την εφημερίδα “VZGLYAD”, «ο Kahya βρίσκεται στο έδαφος του Αζερμπαϊτζάν τουλάχιστον από τον Ιούλιο. Πριν έρθει στο Αζερμπαϊτζάν, ο Heksel Kahya οργάνωσε από την προηγούμενη άνοιξη τις εργασίες του Παγκόσμιου Κέντρου για την Ασφάλεια και τις Επιχειρήσεις (Global Center for Security and Operations, GCSO) στη Λιβύη.

Ο ρόλος του κέντρου συνίστατο στον έλεγχο των τουρκικών drones Bayraktar TB2 με στόχο την υποστήριξη των στρατευμάτων της Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας (GNA), που αντιτάχθηκαν στον στρατήγη Χαλίφα Χαφτάρ. Η ανάμιξη του Kahya αποκαλύφθηκε όταν ο στρατός του Χάφταρ συνέλαβε αρκετούς Τούρκους συμβούλους και μαζί την αλληλογραφία τους, καθώς και αντίγραφα των διαβατηρίων όλων των Τούρκων ειδικών που εργάζονταν για το GCSO.

Ως αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων μεταξύ της Άγκυρας και του Χάφταρ, οι κρατούμενοι αφέθησαν ελεύθεροι, αλλά τα σκαναρισμένα διαβατήρια, συμπεριλαμβανομένων αυτό του Heksel Kahya, δημοσιεύθησαν στην εφημερίδα “Al Marsad”. Η εμφάνιση του Kahya στο Αζερμπαϊτζάν, όπου, όπως και στη Λιβύη, χρησιμοποιήθηκαν μαζικώς drones, συνιστά μια καθόλου τυχαία σύμπτωση. «Αναμφιβόλως, ο Kahya διαχειριζόταν όλες τις πτήσεις Bayraktar TB2 στη ζώνη πολέμου στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ»⁶³.

«Όλες οι πληροφορίες επιχειρησιακής νοημοσύνης που λαμβάνονται με τη βοήθεια του Bayraktar TB2 αναφέρονται σε αυτόν και αυτός, με τη σειρά του, ανέφερε αυτές τις πληροφορίες στον Ερντογάν», δήλωσε ο Ντένις Κορκοντίνοφ, διευθυντής του Διεθνούς Κέντρου Πολιτικής Ανάλυσης και Πρόβλεψης (center of political analysis and

62. Ibid.

63. Ibid.

Prognosis / Центр Политического Анализа и Прогноза), εμπειρογνώμονας για τις χώρες της Υπερκαυκασίας.

Το γεγονός είναι ότι δεν υπάρχουν επίσημες αναφορές για αγορά Bayraktar TB2 από το Αζερμπαϊτζάν. Για πρώτη φορά, ο **υπουργός Άμυνας Ζακίρ Χασάνοφ** ανακοίνωσε την πρόθεση του Μπακού να αγοράσει drones από την Άγκυρα τον Ιούνιο του τρέχοντος έτους. Ότι, όμως, η συμφωνία συνήφθη, ουδέποτε εδημοσιεύθη. Τότε πώς πήγαν τα drones στο Μπακού; «Αυτή είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα ερώτηση. Υπάρχουν δύο εκδοχές που είναι περίπου ισοδύναμες. Η η συμφωνία έγινε μυστικά για να μην τραβήξει την προσοχή, είναι συχνή μια τέτοια πρακτική. Η είναι drones του τουρκικού στρατού. Ταυτόχρονα, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η εκπαίδευση ειδικευμένων χειριστών για drones διαρκεί τουλάχιστον αρκετούς μήνες. **Η υπόθεσή μου είναι ότι, και με τις δύο εκδοχές, οι χειριστές drones πρέπει να ήταν Τούρκοι**», διευκρινίζει ο Ρουσλάν Πούχοφ, διευθυντής του Κέντρου Ανάλυσης Στρατηγικών και Τεχνολογιών⁶⁴ (CAST/Центр анализа стратегији и технологији/Moscow)⁶⁵.

Η.1.2. Η αποστολή τζιχαντιστών στο Αρτσάχ μέσω, και φροντίδι, της Τουρκίας

Η αποστολή τζιχαντιστών ισλαμιστών από την Συρία προς το πεδίο μάχης του Αρτσάχ επιβεβαιώνεται από διάφορες πηγές:

α. Σε συνέντευξή του, την 9η / 10 / 2020 στο Sputnik TV ο Πρόεδρος της Συρίας Άσαντ, αναφέρει: «Ας είμαστε ειλικρινείς: Ο Ερντογάν στήριξε τους τρομοκράτες στη Συρία, υποστηρίζει τους τρομοκράτες στην Λιβύη και ήταν ο κύριος προτρέπων και πρωτεργάτης του προσφάτου πολέμου στο Ναγκόρνο Καραμπάχ μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν. Θεωρώ λοιπόν την συμπεριφορά του επικίνδυνη για διαφόρους λόγους: Πρωτίστως διότι αντανάκλα την συμπεριφορά των Αδελφών Μουσουλιμάνων που είναι μια οργάνωση εξιτρεμιστική και τρομοκρατική. Δευτερευόντως διότι υποκινεί πολέμους σε διάφορα σημεία για να αποπροσανατολίσει την κοινή γνώμη της χώρας του και να την εμποδί-

64. Πηγή: <https://vz.ru/world/2020/11/12/1069822.html> in <https://bit.ly/2IP8URs>

65. *Ibid.*

σει να εστιάσει στην δική του συμπεριφορά στο εσωτερικό της Τουρκίας και κυρίως μετά από τις σκανδαλώδεις σχέσεις του με το Daesh στη Συρία. Όλος ο κόσμος γνωρίζει ότι το Daesh επώλει συριακό πετρέλαιο - μέσω Τουρκίας - υπό την προστασία των αμερικανικών αεροπορικών δυνάμεων και, ασφαλώς, η τουρκική ανάμειξη είναι δημοσίως γνωστή. Είναι λοιπόν αντικειμενικό ότι [ο Ερντογάν] είναι επικίνδυνος». Και συνεχίζει: «Στη Συρία, η Τουρκία χρησιμοποίησε τρομοκράτες προερχομένους από διαφορετικές χώρες. Χρησιμοποίησε σύρους τρομοκράτες στην Λιβύη, πιθανόν και άλλων εθνικοτήτων. Είναι λοιπόν σαφές [...] ότι χρησιμοποίησε την ίδια μέθοδο και στο Ναγκόρνο Καραμπάχ, διότι, όπως ανέφερα και ανωτέρω, αυτοί είναι εκείνοι οι οποίοι ξεκίνησαν [...], αυτόν τον πόλεμο. Ενεθάρρουναν αυτήν την σύρραξη. Θέλουν να υλοποιήσουν κάτι και χρησιμοποιούν την ίδια μέθοδο. Δυνάμεθα λοιπόν να δηλώσουμε με βεβαιότητα ότι χρησιμοποίησαν συριακής εθνικότητας, αλλά και άλλων εθνικοτήτων, τρομοκράτες στο Ναγκόρνο Καραμπάχ»⁶⁶.

β. Όπως δηλώνει ο Ομάρ Αχμέτ, στο Middle East Monitor: «Ακόμη και μεσούντος του πολέμου, πολιτικές αεροπορικές πτήσεις εκτελούσαν δρομολόγια μεταξύ Μπακού, Τουρκίας και Ισραήλ⁶⁷ και έγινε ευρέως αντιληπτό ότι μετέφεραν στρατιωτικό υλικό προοριζόμενο για χρήση στο Ναγκόρνο Καραμπάχ»⁶⁸

γ. Σε Συνέντευξη Τύπου του Γάλλου Προέδρου E. Macron, στις Βρυξέλλες, την 2α οκτωβρίου 2020, στο πέρας της Διασκέψεως Κορυφής (της 1-2/10/2020) ο Γάλλος Πρόεδρος εδήλωσε σαφώς ότι: «300 μαχητές εγκατέλειψαν την Συρία για να καταλήξουν στο Μπακού διερχόμενοι από το Gaziantep [στην Τουρκία]». «Πρόκειται για πληροφορία θεμελιωμένη σε στοιχεία από τις υπηρεσίες πληροφοριών μας. Αυτοί οι μαχητές είναι γνωστοί, ελεγχθέντες και ταυτοποιηθέντες ως προερχόμενοι από τζιχαντιστικές ομάδες επιχειρούσες στην περιοχή του Χαλε-

66. Βλ. Bachar al-Assad: *Erdogan est le principal instigateur du conflit dans le Nagorno-Karabakh*. Interview του, Bachar al-Assad, από το Sputnik TV, την 9η οκτωβρίου 2020. *Syria News* [<https://bit.ly/3fL7pzz>]

67. Βλ. <https://bit.ly/3li5Bzr>

68. Βλ. Omar Ahmed, *Nagorno-Karabakh : les liens troubles entre l'Azerbaïdjan, la Turquie et Israël* ("La proximité du gouvernement de l'Azerbaïdjan avec Israël explique l'alliance entre l'Iran et l'Arménie". υπό: 8 Οκτωβρίου 2020), *Middle East Monitor* <https://bit.ly/2VaYwGd>

πίου [στη Συρία] [...] Ετοιμάζονται και άλλα αποσπάσματα περίπου του ίδιου μεγέθους [...]. Έχουμε ενημερώσει τους Ρώσους σχετικά με τις πληροφορίες αυτές. **Και η ρωσική πλευρά κάνει την ίδια ανάλυση με εμάς. Είναι πολύ επικίνδυνο για την Ρωσία και την ασφάλεια της περιοχής να αντιμετωπίσουν και πάλιν τρομοκράτες μαχητές.** Είναι πολύ σημαντικό να διεξαχθεί μια άκρως " απαιτητική συζήτηση" με την Τουρκία ώστε να τακτοποιηθεί αυτό το πρόβλημα το συντομότερο δυνατόν, διότι προστίθεται στο ήδη υπάρχον πρόβλημα του Ναγκόρνο Καραμπάχ». Ο γάλλος Πρόεδρος ετόνισε επίσης ότι «η κόκκινη γραμμή έχει "διατηρηθεί" από την Άγκυρα και αυτό είναι απαράδεκτο». Τόνισε δε ότι «Πρέπει οπωσδήποτε να υπάρξει ένας απολύτως ειλικρινής διάλογος με την Τουρκία. Προσκαλώ για τούτο, το σύνολο των ΝΑΤΟϊκών εταίρων να συλλογιστούν με κάθε ειλικρίνεια το τί ακριβώς συνιστά την συμπεριφορά ενός μέλους του ΝΑΤΟ». Επίσης εδήλωσε με αυστηρότητα ότι «με την ιδιότητα του συμπροέδρου της “Ομάδος του Μίνσκ” θα καλέσει, εντός των ημερών που ακολουθούν τον Κο Ερντογάν για να του ζητήσει εξηγήσεις επι των γεγονότων αυτών»⁶⁹.

δ. Ο έγκυρος “*Le Monde*” σε άρθρο του Jean Pierre Filiu, αναφέρει ότι «μετεφέρθησαν από την Τουρκία στο Ναγκόρνο Καραμπάχ - έως την 18η Οκτωβρίου που εδημοσιεύθη το άρθρο - 1500 τζιχαντιντές εκ Συρίας. Σημειώνει δε ότι η ταχύτητα της μεταφοράς τους από την Συρία στο Αζερμπαϊτζάν αποδεικνύει την άριστη ενσωμάτωσή τους, η οποία είναι πολύ υψηλότερου βαθμού από αυτήν της Λιβύης, στην μέθοδο στρατιωτικής προβολής ισχύος της Τουρκίας».⁷⁰

Με όλα τα ανωτέρω στοιχεία, από έγκυρες πηγές δεν είναι δυνατόν παρά να στοιχειοθετηθεί μια σαφής τουρκική πολεμική και επιχειρησιακή παρέμβαση στην σφαγή και την προσφυγιά του αρμενικού λαού, από τις προαιώνιες εστίες του στο Αρτσάχ, ζήτημα το οποίο πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο έρευνας από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο από πλευράς διαπραχθέντων εγκλημάτων πολέμου από το Μπακού και την Άγκυρα.

69. Βλ.: Nicolas Gros-Verheyde., “Des combattants djihadistes syriens déployés par la Turquie au Haut Karabagh”, καταγγέλει ο E. Macron (Συνέντευξη τύπου του Γάλλου Προέδρου E. Macron, στις 2 οκτωβρίου 2020, στο πέρας της Διασκέψεως Κορυφής της 1-2/10/2020), <https://bit.ly/3o67wJ>

70. Jean Pierre Filiu, *Le Monde*, 18 octobre 2020, “Les filières turques de mercenaires syriens en Azerbaïdjan”, <https://bit.ly/2Vc0OVH>

Θ. Η κατάπαυση πυρός στο Ναγκόρνο Καραμπάχ: Τα κύρια σημεία της συμφωνίας για την αναστολή των εχθροπραξιών μεταξύ της Αρμενίας και του Αζερμπαϊτζάν της 9ης Νοεμβρίου 2020: ανάλυση των επιπτώσεων⁷¹

Το Ερεβάν αποφάσισε να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις με το Μπακού όταν οι αζερικές δυνάμεις κατάφεραν να αποκτήσουν τον έλεγχο επί σημαντικών εδαφών του Ναγκόρνο Καραμπάχ, πλησιάζοντας την πρωτεύουσα της αυτοανακηρυχθείσης δημοκρατίας.

Ο Πρωθυπουργός της Αρμενίας Νικόλ Πασινιάν, ο Αζέρος Πρόεδρος Ιχλάμ Αλίγιεβ και ο Ρώσος ομόλογός του Βλαδίμηρος Πούτιν υπέγραψαν μία κοινή δήλωση για τον τερματισμό των επί ενός μήνα αιματηρών στρατιωτικών συγκρούσεων στο Ναγκόρνο Καραμπάχ. Η συμφωνία ενεργοποιήθηκε στις 21:00 στις 9 Νοεμβρίου.

Εκτός της κατάπαυσης του πυρός, η δήλωση περιλαμβάνει έναν αριθμό ρητρών οι οποίες θα καθορίσουν τις περαιτέρω δραστηριότητες των τριών εθνών στην περιοχή και σκοπεύει να διατηρήσει την ειρήνη. Ιδού τα κύρια σημεία του εγγράφου:

- Η κατάπαυση του πυρός θα εποπτεύεται από μία ρωσική ομάδα ειρηνευτικών δυνάμεων 1.960 ανδρών και ένα αφοσιωμένο κέντρο ελέγχου της κατάπαυσης του πυρός. Η εν λόγω ρωσική δύναμη θα αναπτυχθεί στη γραμμή επαφής στο Ναγκόρνο Καραμπάχ και κατά μήκος του διαδρόμου του Lachin.

Το ανωτέρω προβλεφθέν υλοποιήθηκε ήδη από την Μόσχα και τα ρωσικά στρατεύματα βρίσκονται ήδη στις προβλεπόμενες από την συμφωνία θέσεις.

- Η δήλωση δεν προβλέπει τη συμμετοχή ειρηνευτικών δυνάμεων άλλης χώρας⁷².

Η Ρωσία, η Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν υιοθέτησαν χθες (9/11/2020) μια κοινή δήλωση για την κατάπαυση του πυρός στο Ναγκόρνο Καραμπάχ και άνοιξαν το δρόμο για μια ειρηνευτική αποστολή στη διαφιλονικούμενη περιοχή. Το ρωσικό Υπουργείο Εξωτερικών

71. <https://bit.ly/3lMn7g2>

72. <https://bit.ly/3ff3drM>

νωρίτερα την ίδια ημέρα τόνισε ότι θα αναπτυχθούν ρωσικές ειρηνευτικές δυνάμεις στο Καραμπάχ.

Ο Εκπρόσωπος του Κρεμλίνου Dmitry Peskov ανέφερε ότι «με την εγκατάσταση τουρκικών ειρηνευτικών δυνάμεων στο Καραμπάχ δε συντάσσεται κανένα μέρος». Υπογράμμισε ότι «η κοινή δήλωση Ρωσίας, Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν δεν περιλαμβάνει αναφορά στην Τουρκία καθ' οιαδήποτε έννοια».

«Αυτό μπορώ να πω: Η δήλωση δεν αναφέρει ούτε μία λέξη για αυτό. Τα τρία μέρη δεν έχουν συμφωνήσει σε κάτι τέτοιο. Η παραμονή Τούρκων στρατιωτών στο Καραμπάχ δε συμφωνήθηκε», όπως ανέφερε στους δημοσιογράφους ο Peskov.

Η ανακοίνωση του Κρεμλίνου ήρθε αφότου ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Çavuşoğlu δήλωσε ότι «η Άγκυρα θα επέβλεπε τον αφοπλισμό στο Ναγκόρνο Καραμπάχ».

Ο Υπουργός δήλωσε, επίσης, ότι επτά επαρχίες στο Καραμπάχ θα «δοθούν πλήρως στο Αζερμπαϊτζάν», προσθέτοντας ότι τέσσερις εξ αυτών ήταν ήδη υπό τον έλεγχο του Μπακού.

«Συζητούμε τώρα για την επόπτευση και τον έλεγχο της συμφωνίας, αλλά η όλη διαδικασία θα εποπτεύεται κοινώς [με το Αζερμπαϊτζάν]», όπως είπε ο Çavuşoğlu στους δημοσιογράφους, προσθέτοντας ότι «η Τουρκία θα συνεχίσει να υποστηρίζει το Μπακού».

Ρωσία, Αρμενία και Αζερμπαϊτζάν υιοθέτησαν κοινή δήλωση για την κατάπαυση του πυρός στο Ναγκόρνο Καραμπάχ, όπου σφοδρές μάχες εμένοντο ήδη από τα τέλη Σεπτεμβρίου 2020. Συμφώνως προς την ανακοίνωση, η διαδικασία του πλήρους αφοπλισμού θα τεθεί εν ισχύ από τις 10 Νοεμβρίου 2020. Κατ' εφαρμογήν της συμφωνίας, η Ρωσία θα αποστείλει ειρηνευτική ομάδα 1.960 ανδρών, 90 εξοπλισμένων οχημάτων μεταφοράς και 380 τμήματα εξοπλισμού.

Το Ρωσικό Υπουργείο Εξωτερικών ανακοίνωσε ότι μόνο ρωσικές ειρηνευτικές δυνάμεις θα αναπτυχθούν στην περιοχή.

- Η εγκατάσταση ρωσικών ειρηνευτικών δυνάμεων θα λάβει χώρα ταυτοχρόνως με την απόσυρση των αρμενικών δυνάμεων από τη διαφιλονικούμενη περιοχή.

- Οι ρωσικές ειρηνευτικές δυνάμεις θα παραμείνουν στις θέσεις τους εις το Ναγκόρνο Καραμπάχ, για περίοδο πέντε ετών με αυτόματες πενταετείς παρατάσεις, εκτός εάν κάποιο από τα μέρη αποφασίσει διαφορετικά.

Εδαφικές παραχωρήσεις

- Αμφότερα τα μέρη παραμένουν στις θέσεις που έχουν, αλλά η Αρμενία οφείλει να παραχωρήσει τις περιοχές Agdam και Calbajar στο Ανατολικό Καραμπάχ, καθώς και την επαρχία του Lachin στα δυτικά της περιοχής εντός συγκεκριμένων προθεσμιών. Η τελευταία επαρχία πρέπει να παραχωρηθεί έως την 1^η Δεκεμβρίου 2020. (Χάρτης 5 και 5α)

- Προκειμένου να αποφευχθεί η πιθανότητα αποκοπής της πρωτεύουσας της αυτοανακηρυγμένης Δημοκρατίας του Ναγκόρνο Καραμπάχ από την Αρμενία, ως αποτέλεσμα εδαφικών παραχωρήσεων, οι ρωσικές ειρηνευτικές δυνάμεις θα ελέγχουν το διάδρομο του Lachin, ο οποίος συνδέει τις δύο περιοχές. (Χάρτης 5 και 5α)

- Οι ρωσικές ειρηνευτικές δυνάμεις θα έχουν υπό τον έλεγχό τους την υπό αξερικό έλεγχο πόλη του Shushi (Shusha), ευρισκόμενη επί της διαδρομής προς το Stepanakert, ενώ τα μέρη συμφωνούν για την κατασκευή εναλλακτικού δρόμου που θα συνδέει την Αρμενία με την πρωτεύουσα της αυτοανακηρυχθείσης δημοκρατίας εντός των επομένων τριών ετών. (Χάρτης 5 και 5α)

Υποδομές μεταφορών και ανθρωπιστικά ζητήματα

- Η Αρμενία δεσμεύεται να κατασκευάσει ένα ασφαλή διάδρομο μεταφορών για πολίτες και μέσα μαζικής μεταφοράς μεταξύ του Αζερμπαϊτζάν και του θύλακα του Ναχιτσεβάν. Ο διάδρομος μεταφοράς θα εποπτεύεται από τις ρωσικές συνοριακές δυνάμεις, οι οποίες είναι αναπτυγμένες εκεί.

- Ως αντάλλαγμα, το Μπακού δεσμεύεται για την ασφάλεια της διελεύσεως των πολιτών και των μέσων μαζικής μεταφοράς κατά μήκος του διαδρόμου του Lachin.

- Ο Απεσταλμένος του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες θα ελέγχει την επιστροφή των εγχωρίως εκπατρισθέντων ατόμων και προσφύγων στις οικίες τους στο Ναγκόρνο Καραμπάχ.

- Αρμενία και Αζερμπαϊτζάν θα ανταλλάξουν τους αιχμαλώτους πολέμου, τους ομήρους και τα σώματα των νεκρών στρατιωτών.

Σχολιάζοντας τα ανωτέρω, η ρωσική πλευρά υποστηρίζει ότι⁷³:

1) Το ρωσο-τουρκικό κέντρο επίβλεψης της κατάπαυσης του πυ-

73. Σ.Σ.: Συνέντευξη του γράφοντος με αρμόδιες ρωσικές διπλωματικές πηγές.

ρός θα υπάρχει στο Αζερμπαϊτζάν, εκτός της περιοχής του Καραμπάχ και σε απόσταση από τη "γροαμμή επαφής" αλλά γεωγραφικά η παρουσία των Τούρκων θα περιορίζεται στα όρια της υποδομής του Κέντρου.

2) Το Κέντρο θα διεξάγει ελέγχους μόνο με τεχνικά μέσα, όχι με “ειρηνευτικές δυνάμεις”. Συνεπώς οι Τούρκοι θα είναι εγκλωβισμένοι εντός των υποδομών του Κέντρου. Βεβαίως η Μόσχα εξαιρεί το ενδεχόμενο να παραχωρηθεί από τους Αζέρους προς την Τουρκία κάποια άλλη “διευκόλυνση” στην επικράτεια του Αζερμπαϊτζάν, κάτι το οποίο θεωρούν απευκαταίο αλλά όχι απίθανο. Για την ώρα οι Τούρκοι έχουν πλήρεις ελευθερίες στην δράση τους στα αζερικά εδάφη.

3) Αναφέρει ότι *«Υπάρχουν ακόμη λεπτομέρειες για το Κέντρο οι οποίες μένει να συμφωνηθούν»*. Σημειώνουν επίσης ότι *«προφανώς, υπάρχουν διαφωνίες»*. Πάντως διαβεβαιώνουν ότι *«Το κέντρο αποτελεί υπ’ αυτές τις συνθήκες τη μόνη λύση για να τεθεί κάποια τάξη στην παρουσία ξένων δυνάμεων»*.

4) Ερμηνεύει την πρόσκληση των Αζέρων προς την Τουρκία με βάση την προβλεπόμενη από τις “νομικές διαδικασίες επιλύσεως της συγκρούσεως” επιστροφή στο Αζερμπαϊτζάν των καταληφθέντων εδαφών από τους Αρμενίους. Η διευθέτηση αυτή είχε ήδη προταθεί από ρωσικής πλευράς στον Πασινιάν ήδη από την έναρξη της κρίσεως αλλά ο αρμένιος Πρωθυπουργός δεν την δέχθη.

5) Τονίζεται ότι το Αζερμπαϊτζάν δεν αποτελεί ούτε επαρχία της Ρωσίας, ούτε είναι σύμμαχός της και συνεπώς είναι στην δικαιοδοσία του να καλέσει την Τουρκία να αποστείλει δυνάμεις στα εδάφη του, με εξαίρεση τις ναυτικές υποδομές στις παραλιακές περιοχές (Συνθήκη της Κασπίας, 12/08/2018).

6) Υπενθυμίζεται, με νόημα, ότι το Αζερμπαϊτζάν αποτελεί πλέον προμηθευτή φυσικού αερίου της Ελλάδος με βάση την αμερικανική συμβολή στην προώθηση του του TANAP στο πλαίσιο του προγράμματος διαφοροποίησης των πηγών και διαδρομών προς όφελος της ενεργειακής ασφάλειας.

7) Αναφορικός με την παρουσία των ειρηνευτικών δυνάμεων η Μόσχα τονίζει, και αυτό εμφανίζεται και στο ανωτέρω κείμενο της Συμφωνίας, ότι αυτές αποτελούν αποκλειστική αρμοδιότητα της Ρωσίας και μάλιστα με την απόλυτη συμβατική αποδοχή της από το Μπακού.

8) Η Μόσχα αποδέχεται ότι *«το κόστος το οποίο πλήρωσε η Αρμενία είναι υψηλό. Αλλά ισοδυναμεί με το μέγεθος των λαθών της και των τυχodiωκτισμών της»*. Πράγμα που επιβεβαιώνει και τις ιδικές μας ανωτέρω εκτιμήσεις σχετικά με τις φιλοΝΑΤΟϊκές επιλογές του Πασινιάν. Τονίζει δε, ότι *«δεν δικαιολογείται, πολιτικώς και ηθικώς, ο θάνατος Ρώσων στρατιωτών για την επανόρθωση αυτών των λαθών του Ερεβάν»*.

9) Θεωρεί η Μόσχα (και δικαίως) ότι εάν υπήρχε άμεση ρωσική στρατιωτική επέμβαση, το Αζερμπαϊτζάν θα είχε μετατραπεί σε “τουρκική επαρχία”. Αυτή η εξέλιξη όμως απεφεύχθη με την ισορροπημένη στάση της Μόσχας, η οποία, ούτως ή άλλως έδρασε όπως έδρασε μόνη της... Οι λοιποί υπεσυστημικοί παράγοντες, απλώς επαρετήρουν μετά προσοχής... ή και άνευ αυτής...!

Η συνέχεια θα έχει πολύ ενδιαφέρον... και απαιτεί πολύ προσοχή από την Αθήνα, την Γαλλία και την Λευκωσία...

ΕΓΚΥΡΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- 1) «Nagorno-Karabakh profile», *BBC News, Europe*, 18 Nov. 2020, <https://www.bbc.com/news/world-europe-18270325>.
- 2) «AZERBAIJAN: Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh», Human Rights Watch/Helsinki, 8 December 1994, διαθέσιμο στη δνση https://www.hrw.org/reports/AZER%20Conflict%20in%20N-K%20Dec94_0.pdf.
- 3) <https://bit.ly/39HfiVX>
- 4) <http://unscr.com/files/1993/00822.pdf>
- 5) <http://unscr.com/files/1993/00853.pdf>
- 6) <http://unscr.com/files/1993/00884.pdf>
- 7) <http://unscr.com/files/1993/00874.pdf>
- 8) <https://bit.ly/3lLb4ji>
- 9) James Yan, «Μεταξύ σφύρας και άκμονος. Η επισφαλής θέση τής εξωτερικής πολιτικής τού Αζερμπαϊτζάν», <https://foreignaffairs.gr/print/69974>
- 10) <https://bit.ly/33cn8mv>
- 11) <https://bit.ly/2J5Y4qb>
- 12) Seth Frantzman, November 19, 2020 “Did Russia miscalculate in recent Azerbaijan-Armenia clashes?”, <https://bit.ly/35QaNGm>
- 13) <https://bit.ly/3kZqvTX>
- 14) <https://bit.ly/334X24I>,
- 15) <https://bit.ly/334X24I>
- 16) <https://bit.ly/35MkFAS>
- 17) “Russia Today” Μαργαρίτα Σιμονιάν. Εκπομπή: “СВОЯ ПРАВДА” <https://kosmodromio.gr/2020/11/16/sth-fora-ta-apluta-tou-pasinian/>
- 18) Le Monde, le 12 novembre 2020, Rémy Ourdan, “Poutine scelle la défaite de l’Arménie après l’accord de «cessez-le-feu total» avec l’Azerbaïdjan [<https://bit.ly/33oSm9Q>]
- 19) <https://bit.ly/35McoNa>
- 20) <https://www.tresor.economie.gouv.fr/Pays/AZ/le-commerce-exterieur-de-l-azerbaïdjan-en-2019>
- 21) <https://www.tresor.economie.gouv.fr/Articles/2020/03/11/le-secteur-des-hydrocarbures-en-azerbaïdjan-une-lente-transition-du-petrole-vers-le-gaz-et-la-petrochimie>

- 22) <https://www.tresor.economie.gouv.fr/Pays/AZ/le-commerce-exterieur-de-l-azerbaïdjan-en-2019>
- 23) <https://en.trend.az/business/energy/1578227.html>
- 24) <https://bit.ly/2HjtZTo>
- 25) <https://www.stat.gov.az/news/index.php?id=4673>
- 26) Zürcher, Christoph (2007). *The post-Soviet wars: rebellion, ethnic conflict, and nationhood in the Caucasus*, New York: New York University Press, σ. 168.
- 27) Emil Avdaliani, “Turkey’s Win-Win Strategy in the Nagorno-Karabakh Conflict”, *November 13, 2020* <https://bit.ly/37mk08V>
- 28) <https://bit.ly/37g3neN>
- 29) <https://vz.ru/world/2020/11/12/1069822.html>
- 30) <https://bit.ly/2IP8URs>
- 31) Omar Ahmed, “Nagorno-Karabakh”: les liens troubles entre l’Azerbaïdjan, la Turquie et Israël (“La proximité du gouvernement de l’Azerbaïdjan avec Israël explique l’alliance entre l’Iran et l’Arménie”, 8/10/2020), *Middle East Monitor*, <https://bit.ly/2VaYwGd>
- 32) Nicolas Gros-Verheyde., “*Des combattants djihadistes syriens déployés par la Turquie au Haut Karabagh*”, <https://bit.ly/3o67wJ>
- 33) https://www.bp.com/en_az/azerbaijan/home/who-we-are/operation-projects/pipelines/btc.html
- 34) <https://www.hisour.com/pipelines-in-azerbaijan-37387/>
- 35) <http://www.socar.az/socar/en/activities/transportation/baku-supsa-western-export-pipeline>

Στο παρόν κείμενο αναλύονται τα βασικά σημεία των συμπεριφορών των Υπερσυστημικών (Ρωσίας, Τουρκίας, Ισραήλ, ΕΕ, ΗΠΑ) και Συστημικών (Αρμενίας, Αρτσάχ, Αζερμπαϊτζάν) παραγόντων της συρράξεως στο Ναγκόρνο Καραμπάχ μετά από την Αζερική επίθεση, η οποία στηρίχθηκε εμφανώς και με κάθε μέσο - διπλωματικό και επιχειρησιακό - από την Άγκυρα αλλά και σε επίπεδο εξοπλισμών και από το Ισραήλ. Αναλύεται επίσης το διεθνές νομικό καθεστώς της αυτοανακηρυχθείσης “Δημοκρατίας του Αρτσάχ” λαμβάνοντας υπόψη τα Ψηφίσματα της Γενικής Συνελεύσεως και τις Αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Κατόπιν, και με βάση την ανωτέρω ανάλυση, ερμηνεύονται η διπλωματική και επιχειρησιακή συμπεριφορά της Ρωσικής Ομοσπονδίας πριν, κατά και μετά την σύρραξη, όπως και εξάγονται συμπεράσματα για την παρούσα κατανομή ισχύος στον Νότιο Καύκασο, τους νικητές, τους ηττημένους και τις μέλλουσες δυναμικές για τους υπερσυστημικούς δρώντες: Ρωσία και Τουρκία. Στο πλαίσιο αυτής της αναλύσεως, δεν παραλείπεται η εξέταση της ελληνικής γεωπολιτικής θέσεως, αλλά και οι προτάσεις πολιτικής, οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν υπόψη από την Αθήνα για τον έλεγχο των αναφερομένων σημαντικών ζητημάτων ασφαλείας που σηματοδοτεί η ανακατανομή ισχύος στο Καυκασιανό Σύμπλοκο.

Καθηγητής Ι.Θ. Μάξης
Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών

